

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Židé a judaismus v Číně

Jews and Judaism in China

Vedoucí práce:

ThDr. Markéta Holubová, Th.D.

Autor:

David Maxa

Praha 2014

Poděkování

Rád bych na tomto místě vyjádřil svou vděčnost ThDr. Markétě Holubové, Th.D., za vedení této bakalářské práce a její laskavou pomoc, podporu, trpělivost a cenné připomínky. Dále děkuji všem, kteří mne v mém studiu podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Židé a judaismus v Číně“ vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, 5. května 2014

.....
David Maxa

Anotace

Cílem bakalářské práce „Židé a judaismus v Číně“ je prezentovat přítomnost Židů a judaismu na území Číny v historii a současnosti. Je rozdělena do tří částí. První část pojednává o dějinách původního židovského osídlení v Číně. Úkolem druhé části je, za pomoci pramenů a vědeckých bádání vztahujících se zejména ke komunitě v Kchaj-fengu, zmapovat předpokládanou formu judaismu, která v Číně vykryštovala jako samostatný proud, rovnocenný aškenázskému a sefardskému judaismu v Evropě. Třetí část se zabývá na jedné straně dějinami a současností novodobého židovského osídlení v Číně, postrádajícího kontinuitu s původní čínskou židovskou kulturou, a na druhé straně usiluje o vypátrání případných stop kontinuity komunity v Kchaj-fengu. Ve svém závěru se tato práce snaží shrnout získaná fakta, zhodnotit význam asimilace a synkretismu judaismu a domácích náboženství v Číně a navrhnout vize pro další výzkum.

Annotation

The aim of the bachelor's thesis "Jews and Judaism in China" is to describe the presence of Jews and Judaism in China in the past and present. The thesis is divided into three parts. The first part deals with the history of the original Jewish settlements in China. The task of the second part is to map, with the help of sources and research related mostly to the Jewish community of Kaifeng, the hypothetical shape of Judaism which crystallised in China into an independent stream, on par with Ashkenazi and Sephardic Judaism in Europe. The third part deals with the most recent history of Jewish settlements in China and the nowadays situation lacking continuity with the original Chinese Jewish culture; it tries on the other hand to discover potential traces of continuity with the Jewish community of Kaifeng. The final part strives to summarize all data, evaluate the significance of assimilation and syncretism of Judaism with the main native religions in China, and suggest ways of future research.

Klíčová slova

Židé v Číně, Židé, judaismus, Čína, Kchaj-feng, čínské náboženství, synkretismus, židovská diaspora

Key words

Jews in China, Jews, Judaism, China, Kaifeng, Chinese religion, syncretism, Jewish diaspora

Obsah

ÚVOD	9
METODOLOGICKÁ POZNÁMKA	11
1. DĚJINY PŮVODNÍHO ŽIDOVSKÉHO OSÍDLENÍ V ČÍNĚ	12
1.1 PERIODIZACE	12
1.2 POČÁTKY ŽIDOVSKÉHO OSÍDLENÍ V ČÍNĚ	12
1.3 ROZVOJ ŽIDOVSKÉ KOMUNITY V KCHAJ-FENGU.....	13
1.4 KŘESŤANSKÁ MISIE V 17. A 18. STOLETÍ	16
1.5 DEZINTEGRACE ŽIDOVSKÉ KOMUNITY V KCHAJ-FENGU.....	18
2. ČÍNSKÝ JUDAISMUS.....	20
2.1 ČÍNSKÉ NÁBOŽENSTVÍ.....	20
2.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ČÍNSKÉHO JUDAISMU	23
2.3 SINIFIKACE A TEOLOGIE ČÍNSKÝCH ŽIDŮ	25
2.3.1 <i>Monoteismus a pojetí Boha</i>	27
2.3.2 <i>Kosmogonie</i>	30
2.3.3 <i>Abrahám a Mojžíš</i>	31
2.3.4 <i>Morálka</i>	32
2.3.5 <i>Kult předků</i>	33
2.3.6 <i>Tóra</i>	34
2.3.7 <i>Mesianismus a vzkříšení mrtvých</i>	35
2.4 SYNAGOGA	35
2.5 TRADICE A ZVYKY.....	40
3. MODERNÍ DĚJINY A SOUČASNOST	42
3.1 ČÍNSKÉ ŽIDOVSKÉ KOMUNITY V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ	42
3.2 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA A SIONISMUS	43
3.3 POVÁLEČNÝ VÝVOJ	46
3.4 SOUČASNÁ ŽIDOVSKÁ KOMUNITA V ČÍNĚ.....	47
3.4.1 <i>Peking</i>	48
3.4.2 <i>Šanghaj</i>	48
3.4.3 <i>Makao</i>	49
3.4.4 <i>Provincie Šan-tung</i>	49

3.4.5 <i>Hongkong</i>	50
3.4.6 <i>Tchaj-wan</i>	50
3.5 PERCEPCE ŽIDŮ V ČÍNĚ	51
3.6 VLIV ŽIDOVSKÉ KULTURY V ČÍNĚ	52
3.7 ŽIDOVSKÁ STUDIA V ČÍNĚ.....	53
3.8 DIPLOMATICKÉ VZTAHY ČÍNY A STÁTU IZRAEL.....	54
3.9 KCHAJ-FENGŠTÍ ŽIDÉ V SOUČASNOSTI.....	56
ZÁVĚR	58
SEZNAM LITERATURY	60
SUMMARY	63

Seznam zkratek

Zkratky biblických knih

Ex – Exodus

Dt – Deuteronomium

Iz – Izajáš

Mišnaické traktáty

Kid. – Kidušin

Ostatní zkratky

angl. – anglický

č. – číslo

dosl. – doslova

ed. – editor

ch. – chapter

např. – například

nar. – narozen (a)

o. l. – občanského letopočtu

pozn. – poznámka

př. o. l. – před občanským letopočtem

s. – strana

tj. – tj.

tzv. – takzvaný

vyd. – vydání

Úvod

Přestože bylo v posledních desetiletích učiněno mnoho výzkumů a vědeckých bádání zaměřených na zkoumání židovských komunit v různých částech světa (Indie, Etiopie), existence specifického židovského osídlení v Číně zůstává zvláště v českém akademickém i laickém světě poměrně neznámým fenoménem. Vzhledem ke skutečnosti, že v českém jazyce neexistuje žádná relevantní práce, která by fenomén „čínských Židů“ přiblížila, je hlavním účelem této práce shrnout základní informace, které jsou o židovské přítomnosti v Číně dostupné, a učinit tak první kroky k rozsáhlejšímu výzkumu nutnému přímo na území Číny.

Neméně důležitým úkolem této práce je dokázat historickou i kulturní specifičnost čínského judaismu, jehož forma byla z důvodů chybějících informací považována mnoha vědeckými badateli i židovskými duchovními autoritami za úpadkovou. V úvodu své práce o teologii čínských Židů se badatel Jordan Paper vyjadřuje následovně: *„Čínští Židé neprodělali mnoho staletí utrpení, které evropští Židé snášeli pod nadvládou křesťanství, ani neměli zkušenost druhořadého postavení Židů v muslimských zemích. Namísto toho existovali téměř jedno tisíciletí v atmosféře tolerance, vskutku plného přijetí, a udržovali nejen tradiční židovský život, ale také se přizpůsobili životu čínskému. Jelikož kulturní prostředí bylo velice odlišné od evropského, jejich chápání teologie bylo rovněž odlišné.“*¹

Existuje pouze velice málo originálních čínských zpráv o Židech v Číně a židovská dokumentace je omezena na informace ze stél a tabulek ze synagogy ve městě Kchaj-feng, jež se nám zachovaly zejména díky zprávám jezuitských misionářů, kteří město

---

¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1 vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. ix. The Chinese Jews had not undergone the many centuries of suffering that European Jews had endured under Christianity, nor had they experienced the second-class citizenship of Jews in Muslim countries. Instead, for nearly a millennium they existed in an atmosphere of tolerance, indeed of complete acceptance, and they not only maintained a traditional Jewish life but adapted to a Chinese one as well. Given a cultural milieu that was very different from the European one, surely their theological understanding was different too.

v minulosti navštívili za účelem šíření křesťanského náboženství.² Na základě těchto informací bylo sepsáno značné množství vědeckých prací, většinou v anglickém nebo čínském jazyce. Tyto vědecké práce se liší dobou svého vzniku, náboženskou příslušností autora, osobní zkušeností a přístupem. Páteří této práce je vedle těchto pramenů a doprovodných zdrojů také článek, který byl k tématu čínských Židů uveřejněn v *Encyclopaedia Judaica*. Každé zkoumání židovského obyvatelstva v Číně je navíc poměrně komplikované, protože Číňané rozlišovali pouze obtížně mezi Židy a muslimy, neboť obě dvě zmíněné skupiny se vyhýbaly konzumaci vepřového masa.³

První část této práce s názvem „Dějiny původního židovského osídlení v Číně“ se zaměřuje na stručnou prezentaci dějin tohoto osídlení. Pracuje s odlišnými názory na jeho vznik a snaží se postihnout veškeré důležité historické události, které ovlivnily situaci židovských komunit v Číně. Jelikož se o nich do dnešní doby zachovaly pouze velmi vágní informace, používá tato práce exemplárně židovskou komunitu ve městě Kchaj-feng, o které máme k dispozici relativně neporušené informace. Přestože série událostí koncem 19. století vedla de facto k zániku této komunity, hovoří tato práce, vzhledem k dnešním snahám o její obrodu, spíše o její dezintegraci.⁴

Druhá část práce „Čínský judaismus“ se za pomoci relevantních zdrojů pokouší nastínit hypotetickou podobu formy židovské kultury a náboženství, která se v čínském prostředí vyvinula. S přesvědčením, že tuto specifickou podobu judaismu nelze oddělit od lokálního podhoubí, v němž rostla, věnuje tato práce samostatnou podkapitolu představení čínského náboženství s tím, že není v jejích možnostech plně postihnout tento extenzivní fenomén, a proto se zabývá pouze deskripcí zcela zásadních faktů a informací

---

² PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 90-70.

³ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'ai-feng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 31.

⁴ Přestože kontinuita židovského života v Kchaj-fengu byla přerušena, potomci původního židovského obyvatelstva na místě stále žijí a projevují větší či menší snahu o návrat k praktikování judaismu.

relevantních pro vztah mezi čínskou a židovskou tradicí. S akceptací značné míry spekulativnosti se tato práce dále zabývá popisem potenciální podoby teologie čínských Židů a jejich tradic a zvyků. V závěru kapitoly je za pomoci informací ze zpráv jezuitských misionářů představen popis podoby dnes již neexistující kchaj-fengské synagogy.

Třetí část „Moderní dějiny a současnost čínských Židů“ se zaměřuje na období, které následovalo po dezintegraci původního židovského osídlení v Číně koncem 19. století. Toto novodobé osídlení na původní židovskou přítomnost v Číně de facto žádným způsobem nenavazuje, neboť je založeno převážně na aškenázské a sefardské imigraci. Dále se třetí část zabývá osudy Židů v Číně v období druhé světové války a po jejím konci. Fenomén přítomnosti Židů v současné Číně je řešen jak globálně, se zaměřením na problematiku každodenního života Židů na území Číny, tak lokálně, se zaměřením na přítomnost Židů v jednotlivých čínských městech a oblastech. Pozornost je věnována rovněž diplomatickým vztahům Izraele a Číny. Závěr kapitoly je určen fenoménu kontinuity kchaj-fengské židovské komunity a její případné obnovy.

Metodologická poznámka

V této bakalářské práci je použita metoda přepisu z hebrejského jazyka, jejímž autorem je doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.⁵ Při českém přepisu z oficiální čínské transkripce (tzv. *pinyin*) do latinky se tato práce drží metody prof. PhDr. Oldřicha Švarného, CSc., kromě několika v českém jazyce ustálených slov.⁶

Rád bych poznamenal, že při použití slova „Žid“/„žid“ se tato práce přiklání k použití velkého písmena s odůvodněním, že národní, náboženskou a kulturní identitu je v tomto případě velice těžké oddělit.

---

⁵ Pravidla jsou uvedena v NEWMAN, J. – SIVAN, G. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dotisk 1. vyd. Praha: Sefer, 2009, 285 s.

⁶ Pravidla jsou uvedena v TŘÍSKOVÁ, Hana (ed.). *Transkripce čínštiny. Díl II. - tabulky a návody*. Praha: Česko-čínská společnost, 1999, 133 s.

1. Dějiny původního židovského osídlení v Číně

1.1 Periodizace

Od svých ne zcela jasných počátků prošlo původní židovské osídlení v Číně vývojem, který byl přerován jeho takřka úplným zánikem na konci 19. století. Dějiny tohoto osídlení v této práci periodizujeme následovně:

- (1) počátky židovského osídlení v Číně (8. – 9. století),
- (2) období trvalého osídlení a rozvoje komunit (9. – 18. století),
- (3) období dezintegrace (19. století).

1.2 Počátky židovského osídlení v Číně

Přestože S. M. Perlmann hovoří ve své knize „The History of the Jews in China“ o možné existenci židovského osídlení v Číně již v období před zbořením Druhého chrámu (70 o. l.), což dokládá citací z Izaiáše 49,12, kde je zmíněna jistá země „*sinim*“⁷, a toto tvrzení je možné doložit informacemi z nápisu ze synagogy v Kchaj-fengu z roku 1663⁸, první spolehlivé důkazy o židovském osídlení na území Číny se vztahují k době 8. stol. o. l., kdy byla Čína pod nadvládou dynastie Tchang (618–907).⁹ O této skutečnosti svědčí dva útržkovité dokumenty, které byly nalezeny v Chotanu¹⁰: poničený perský dokument napsaný v hebrejském písmu (část obchodního dopisu z roku 718) a jednostránková židovská modlitba, rovněž v hebrejštině. Oba dva dokumenty se do Číny dostaly

---

⁷ PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China*. 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, s. 6. Iz 49,12: „Hle, jedni přijdou zdaleka, jiní od severu a jiní od moře a jiní ze země Sítaňů.“

⁸ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 31.

⁹ LOEWENTHAL, Rudolf. China. Early Jewish Visitors and Settlers. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 645.

¹⁰ Město a oblast na západě Číny. Leží na bývalém jižním rameni Hedvábné stezky, které představovalo hlavní cestu z Indie do Číny.

karavanami směřujícími stejně jako první židovští cestovatelé z Persie po Hedvábné stezce. Jednalo se pravděpodobně o skupiny obchodníků s hedvábím.¹¹

Druhým způsobem, kterým Židé přicházeli do Číny, byla muslimská námořní obchodní cesta do jižního přístavu Kanton, o které svědčí zpráva perského úředníka a geografa Ibn Chordazbeha z 9. století.¹² V Kantonu bylo během povstání v letech 878–879, o němž podává zprávu obchodník Abú Zajd Hasan¹³, zmasakrováno 120 tisíc muslimů, Židů a dalších cizinců. Tito imigranti se však pravděpodobně nikdy nedostali dále na čínské území a netvořili stabilní osídlení. Zprávy o existujících židovských komunitách v přímořských městech Čchüan-čou (provincie Fu-ťien) a Ning-po (provincie Če-ťiang) mohou být pravdivé, ale není možné je doložit.¹⁴

1.3 Rozvoj židovské komunity v Kchaj-fengu

V období 9. nebo 10. století se za vlády dynastie Sung (960–1279) usadilo ve městě Kchaj-feng v provincii Che-nan, na pozvání čínského císaře, přibližně 1000 Židů, včetně žen a dětí.¹⁵ Jordan Paper tomuto tvrzení oponuje názorem, že přišli pouze muži, kteří pojali čínské manželky.¹⁶ Tito lidé s největší pravděpodobností pocházeli z Indie nebo Persie a živili se barvířstvím či tištěním vzorů na bavlněné tkaniny.¹⁷ Do roku 1126 byl Kchaj-feng hlavním městem dynastie Sung známým jako Pien-liang a byl významným ekonomickým centrem.

---

¹¹ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 10.

¹² PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 70.

¹³ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 32.

¹⁴ LOEWENTHAL, Rudolf. China. Early Jewish Visitors and Settlers. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 645.

¹⁵ Ibid., s. 645. Důvody tohoto pozvání jsou nejasné, mohly však být motivovány obchodem s látkami, kterým se Židé zabývali. Je pravděpodobné, že tito nově příchozí židovští osadníci pocházeli z čínských přístavních měst Chang-šou a Ning-po, kam přišli s Indie či Persie. Přesné datum jejich usídlení v Kchaj-fengu není jasné.

¹⁶ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 72.

¹⁷ LOEWENTHAL, Rudolf. China. Early Jewish Visitors and Settlers. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 645.

V roce 1163 byla v Kchaj-fengu vybudována první synagoga, jejíž detailní podoba není nikde zaznamenána, neboť v průběhu dějin došlo k jejím četným rekonstrukcím. Jelikož Kchaj-feng leží velice blízko Žluté řeky, židovská čtvrť se nevyhnula opakovaným záplavám.¹⁸

Další informace pocházejí z období vlády dynastie Jüan (1271–1368). V roce 1279 židovská komunita v Kchaj-fengu obdržela od čínských úřadů povolení k provedení stavebního rozšíření synagogy.¹⁹ Marco Polo (1254–1324), který navštívil Čínu koncem 13. století, uvádí, že Židé, muslimové a křesťané disputovali o výhodách svých náboženství před mongolským panovníkem a jeho dvorem. Během mongolské nadvlády pak byly vydány tři dekrety týkající se Židů, které poukazují na to, že židovská komunita musela být dosti početná: 1) ponechání dosavadní výše daní pro Židy, křesťany a muslimy, 2) zákaz levirátních manželství, 3) odvod bohatých Židů a muslimů do armády.²⁰ Za mongolské nadvlády také došlo k další židovské imigraci do Kchaj-fengu, pravděpodobně z Jemenu.²¹

Další svědectví pochází ze záznamů dynastie Jüan z období 14. století, kde jsou Židé nazýváni *jou-chu-tu*.²² Mezi jejich další označení patřila také slovní spojení *tchiao-tin-tiao* („sekta odstraňující šlachy“) nebo *lan-mao chuej-c'* („muslimové s bílými čepičkami“).²³ Když se Židé začali stydět za svůj název související s rituální porážkou, bylo jejich jméno změněno na *tiao-ting-tiao* („náboženství, které učí Písmu“). Číňané rozlišovali tři abrahámovská náboženství odlišnými jmény: muslimy nazývali „lidé, kteří

---

¹⁸ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 31. K nejrozsáhlejším rekonstrukcím a představbám došlo v letech 1279, 1421, 1445, 1461, 1480, 1512 a v polovině 17. století.

¹⁹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 73.

²⁰ LOEWENTHAL, Rudolf. China. Early Jewish Visitors and Settlers. China. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 645-646.

²¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*, Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 73.

²² PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China*. 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, s. 8.

²³ Ibid. Viz pozn. č. 24.

nejedí vepřové maso“, Židy označovali za „lidi, kteří nejedí šlachy“²⁴, a křesťany za „lidi, kteří nejedí zvířata s nerozdělenými kopyty“.²⁵

Za vlády dynastie Ming (1368–1644) židovská komunita v Kchaj-fengu vzkvétala. V roce 1461 byla místní synagoga zničena mohutnou povodní, ale zanedlouho došlo k její renovaci a rozšíření. Do roku 1489 je pak datována stéla, z jejíchž popisů dnes čerpáme většinu informací o čínské formě judaismu.²⁶ Období 15. století se vyznačuje také značnou mírou asimilace s čínským prostředím. Židé začali přijímat čínská příjmení a stávali se činnými v čínské státní správě, pokud složili úřednické zkoušky.²⁷

V 16. století došlo v souvislosti s vojenským a ekonomickým úpadkem Číny pod vládou dynastie Ming k přerušení námořního obchodu a ustanovení politiky „zavřených dveří“. Čínské židovské komunity se tak staly zcela izolovanými a nemohly se vyvíjet pod vlivem kontaktu se svými souvěrci z jiných zemí, což se projevilo například na nižší kvalitě místních svitků Tóry, které byly napsány v období izolacionalismu. Konec námořních aktivit Číny přinesl úpadek a později i zánik existujícím židovským komunitám v čínských přístavních městech, jejichž obyvatelé podle Jordana Papera následně konvertovali k islámu.²⁸

Negativní vývoj pokračoval v roce 1642, kdy byl Kchaj-feng obsazen povstaleckou armádou, a byl završen povodní, při které zemřela více než polovina místních Židů.²⁹ Také byly zničeny vzácné svitky Tóry pocházející z přelomu prvního a druhého tisíciletí³⁰. O několik let později, ruku v ruce s příznivým vlivem převzetí moci dynastií Čching

---

²⁴ Jedná se o reminiscenci na jeden z principů kašrutu, který Židům přikazuje odstranit tzv. *gid ha-naše* (ischiatický nerv) při rituální porážce.

²⁵ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 34.

²⁶ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 73.

²⁷ *Ibid.*, s. 73-74.

²⁸ *Ibid.*, s. 74. Jedná se např. o komunity ve městech Čchüan-čou (provincie Fu-t'ien) a Ning-po (provincie Če-t'iang).

²⁹ *Ibid.*, s. 74-75.

³⁰ POLLAK, Michael. The Revelation of a Jewish Presence in Seventeenth-Century China: Its Impact on Western Messianic Thought. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.B.1, s. 57.

(1644–1911), židovská komunita opět prosperovala a v roce 1663 byla znovu vybudována synagoga.³¹

Kolem poloviny 18. století se situace začala zhoršovat pod vlivem úpadku vládnoucí dynastie Čching, jejíž netolerance vedla k četným muslimským revoltám. Číňané nebyli většinou schopni rozlišit mezi Židy a muslimy, tedy i židovská komunita v Kchaj-fengu se nevyhnula strachu z následného negativního postoje ze strany státní moci. Ekonomické centrum Číny se navíc přesunulo na pobřeží, takže vnitrozemská města, včetně Kchaj-fengu, se záhy ocitla na periferii.³²

1.4 Křesťanská misie v 17. a 18. století

Za značně důvěryhodné zprávy o židovském osídlení v Číně vděčíme jezuitským misionářům, kteří byli do Číny posláni římskokatolickou církví za účelem šíření křesťanství. Když se v roce 1605 jezuitský misionář Matteo Ricci (1552–1610) v Pekingu setkal s jedním z kchaj-fengských Židů, domníval se, že oba vyznávají shodné náboženství.³³ Dotyčný Žid Ricciho informoval o existenci židovské komunity ve svém rodném městě. Ricci se též setkal s rabínem místní židovské komunity, kterého se pokusil přesvědčit, aby podstoupil konverzi ke křesťanství. Rabín tuto myšlenku okamžitě odmítl, ale Riccimu oznámil, že je ochoten postoupit mu svoji funkci pod podmínkou, že se usadí v Kchaj-fengu a vyvaruje se konzumace vepřového masa. Z korespondence, která mezi nimi proběhla, je nanejvýš jasné, jak nepatrné povědomí o židovském náboženství panovalo mezi kchaj-fengskými Židy v 17. století.³⁴

---

³¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 75.

³² Ibid.

³³ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 10-11. Ricci pozval tohoto čínského Žida do své oratoře, kde poklekl před obrazem Svaté rodiny se svatým Janem Křtitelem a obrazem, který znázorňoval čtyři evangelisty. Žid se domníval, že na prvním obraze je znázorněna Rebeka se svými dvěma syny Jákobem a Ezauem. U druhého obrazu se podívoval, že znázorňuje „pouze čtyři syny Jákoba.“

³⁴ PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China*. 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, s. 15.

Vzhledem k tomu Matteo Ricci objevil židovskou komunitu v Kchaj-fengu ještě před velkou povodní v roce 1642, měl možnost prozkoumat kchaj-fengské svitky Tóry, o jejichž obsahu se domníval, že představuje původní a neporušenou verzi, která pocházela z předkřesťanského období. Věřil, že svitky budou obsahovat pasáže o příchodu Mesiáše, které rabíni počátkem křesťanské éry změnili či zcela vymazali, a že jejich prostřednictvím bude možné prokázat věrohodnost křesťanství a přesvědčit evropské Židy, aby konvertovali ke křesťanství. V roce 1608 mu byly do Pekingu doručeny kopie prvních a posledních oddílů každé z knih Pentateuchu, ale nebyly nalezeny žádné textové nesrovnalosti a biblické verše mezi sebou korespondovaly.³⁵

Dalším evropským návštěvníkem Kchaj-fengu se v roce 1613 stal jezuita Julius Aleni (1582–1649), po něm také Alvaro Semmedo (1585-1658), který v roce 1642 zaznamenal, že Židé byli přítomni ve čtyřech čínských městech a velice respektováni svými sousedy. Další zpráva pochází z počátku 18. století, kdy Kchaj-feng navštívil jezuita Jean-Paul Gozani (1647–1732) a zanechal poměrně rozsáhlou zprávu, ve které zmapoval tradici a zvyky místních Židů a popsal jejich synagogu.³⁶

Ke Gozaniho zájmu náleželo i zkoumání obsahu kchaj-fengské Tóry. V roce 1704 poslal knězi Josefu Suarezovi z Kchaj-fengu dopis referující o tom, jak s rabínem místní židovské komunity provedl srovnání mnoha biblických pasáží s použitím jak textové verze, která náležela komunitě v Kchaj-fengu, tak i evropského biblického textu, který vlastnil Gozani. V závěru jeho zpráva svědčí o tom, že se obě dvě verze shodovaly, což vysvětluje podezření, že se mezi kchaj-fengskými Židy již zřejmě nacházeli „talmudičtí Židé“, kteří texty porušili.³⁷

---

³⁵ POLLAK, Michael. The Revelation of a Jewish Presence in Seventeenth-Century China: Its Impact on Western Messianic Thought. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.B.1, s. 60.

³⁶ ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 19.

³⁷ POLLAK, Michael. The Revelation of a Jewish Presence in Seventeenth-Century China: Its Impact on Western Messianic Thought. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.B.1, s. 60.

Úsilí o zkoumání kchaj-fengské verze Tóry se zhostil i další jezuitský misionář Jean Domenge (1666–1735), který se pokusil odkoupit jeden z jejích svitků, ale místním židovským společenstvím byl rezolutně odmítnut. Nakonec mu byl poskytnut pouze časově omezený přístup k textům, na jehož konci usoudil, že kchaj-fengská verze je shodná s textem, který se používá v Evropě.³⁸

V roce 1723 se o koupi jednoho ze svitků Tóry zajímal jezuita Antoine Gaubil (1689–1759), který byl, stejně jako předchůdci, přesvědčen, že svitky Tóry z Kchaj-fengu reprezentují nedotčenou verzi Pisma. Jeho nabídka byla židovskou komunitou rovněž odmítnuta, ale bylo mu povoleno pověřit kchaj-fengského písaře, aby vyrobil kopii, kterou si po vyhotovení bude moci ponechat. Jezuitský řád byl nicméně záhy z Číny vypovězen a Gaubil slíbenou kopii nikdy neobdržel.³⁹

V 50. letech 18. století byla představa existence „nedotčené Tóry“ opuštěna prohlášením abbého Brotiera: „*Shoda jejich Pentateuchu s naším přidává novou platnost důkazům, které byly doposud citovány z Tóry s tak velkým užitekem ve prospěch našeho náboženství.*“⁴⁰

1.5 Dezintegrace židovské komunity v Kchaj-fengu

V roce 1841 přinesla velká povodeň synagoze v Kchaj-fengu zkázu a způsobila nevratné škody místní židovské komunitě.⁴¹ Úroveň vzdělání upadala, mnoho Židů emigrovalo do sousedních provincií a nebyly konány žádné náboženské obřady.⁴² Ve stejné době také zemřel poslední čínský rabín.⁴³

---

³⁸ Ibid., s. 61-62.

³⁹ Ibid. s. 63.

⁴⁰ Ibid. The agreement of their Pentateuch with ours adds new validity to the proofs that have hitherto been adduced with so much profit from the Mosaic literature in favor of our religion.

⁴¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 75.

⁴² WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 17.

Na osudu židovské komunity v Kchaj-fengu se dále velmi negativně podepsala všeobecná ekonomická krize v Číně a povstání tchaj-pchingů (1850-1864)⁴⁴, během něhož došlo k několika masakrům. Uvnitř židovské komunity zavládl chaos, nicméně základní principy židovského života byly zachovávány. Koncem 50. let 19. století následovala masová emigrace mnoha kchaj-fengských Židů, kteří se nikdy nevrátili zpět.⁴⁵

Další povodeň v roce 1860 zničila již tak poškozenou synagogu.⁴⁶ Následující zprávy z roku 1866 pak hovoří o tom, že přestaly být praktikovány jakékoliv židovské rituály a zcela upadla i znalost hebrejského jazyka.⁴⁷

Svědectví S. M. Perlmana z počátku 20. století vypovídá o totálním úpadku povědomí kchaj-fengských Židů o vlastní identitě.⁴⁸ Jejich vnější vzhled popisuje jako neodlišitelný od ostatních Číňanů, což bylo mimo jiné nepochybně výsledkem smíšených sňatků, a jediné jejich flagrantní odlišení spočívalo v odmítání konzumace vepřového masa. Sami sebe však podle Perlmana považovali za Číňany.⁴⁹

Evropskými Židy byla čínská forma judaismu považována za úpadkovou a neautentickou.⁵⁰ Jedním z důvodů byl jistě fakt, že se jejich židovská identita dědila po otci, a nikoliv matrilineárně, jak vyžaduje tradiční halacha.⁵¹ Židovský život se pod vlivem emigrace ze zahraničí přesunul do Šanghaje a dalších velkých čínských měst a originální čínská forma judaismu tímto zaniká.

---

⁴³ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 75.

⁴⁴ PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China*. 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, s. 18. Rolnické povstání v říši Čching proti vládnoucí mandžuské dynastii. Zahájeno bylo v roce 1850. V čele povstání stál Chung Siou-čchüan (1814–1864), křesťanský konvertita, který věřil, že je mladším bratrem Ježíše. Založil svůj vlastní stát *Tchaj-pching tchien kuo* (Nebeská říše velkého míru) s centrem v Nankingu a jako náboženství ustanovil specifickou formu křesťanství. Povstalci prosadili rovnostářské reformy a zavedli vojenskou disciplínu. Povstání se rozšířilo téměř po celé Číně. Poraženo bylo čchingskou armádou za vojenské pomoci ze strany Francie a Spojeného království.

⁴⁵ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 75.

⁴⁶ Ibid..

⁴⁷ Ibid..

⁴⁸ PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China*. 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, s. 27.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 3.

⁵¹ Viz 10. kapitola biblické knihy Ezdráš; Mišna Kidušin 3:12; Kid. 68b.

2. Čínský judaismus

2.1 Čínské náboženství

Čínský judaismus není možné pochopit bez základního porozumění čínskému náboženství, protože se díky míře své asimilace a čínskému vnímání konceptu náboženství stal ve své podstatě jeho podmnožinou.⁵² Hovoříme-li o čínském náboženství, máme tím zpravidla na mysli koexistenci všech nábožensko-filosofických systémů, které v Číně v průběhu dějin vykrytalizovaly. V užším smyslu tímto pojmem označujeme „symbiózu“ tří samostatných náboženských systémů, tj. taoismu, konfucianismu a mahájánového buddhismu, které se v průběhu času vzájemně ovlivňovaly a v mnoha případech existovaly jako téměř unifikovaný celek.⁵³

Ústředním pojmem taoismu je *tao*, které se do češtiny překládá jako „cesta“ a označuje prazdroj všeho bytí. Nedisponuje žádnou vůlí ani žádným vztahem ke světu. Projevuje se v základních zákonitostech bytí, jimiž jsou vnitřní protikladnost, relativnost a cykličnost.⁵⁴ Základním spisem taoismu je dílo Tao-te-ťing, jehož autorství je připisováno Lao-c'ovi a jehož doba vzniku je v badatelské obci datována přibližně do období Válčících států (5. – 3. století př. o. l.).⁵⁵ Původní taoismus byl v podstatě ateistickým filosofickým učením a postrádal téměř veškeré náboženské prvky, což se však začalo měnit od 2. století o. l., kdy se začal prosazovat taoismus náboženský (*tao-ťiao*).⁵⁶

Konfucianismus představuje na rozdíl od spíše individuálního taoismu státotvornou sílu, která se stala jedním z pilířů čínské civilizace, politiky a kultury. Vychází z učení mistra Kchunga (přibližně 551–479 př. o. l.), který je rovněž nazýván Konfucius. Přestože

⁵² PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 37. Za povšimnutí stojí například bohaté rituální bankety, při kterých docházelo ke „krmení mrtvých“.

⁵³ OVERMYER, Daniel L. *Náboženství Číny: Svět jako živý organismus*. 2. vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 7. Symbióza taoismu, konfucianismu a mahájánového buddhismu v Číně se často označuje jako „tři nauky v jednom“.

⁵⁴ ANDO, Vladimír. Taoismus. In *Základy asijských náboženství, 2. díl*. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 9.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 34.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 45.

konfucianismus pronikl do všech sfér života Číňanů, někteří historikové a sinologové váhají, zda jej vůbec označit za náboženství.⁵⁷ Nejdůležitějším textem konfucianismu je patrně dílo *Lun-jü* („Hovory“), které bylo sepsáno Konfuciovými žáky až po jeho smrti. Jeho obsah má především formu dialogu mistra se žákem, na jehož konci následuje poučení.⁵⁸

Buddhismus pronikl do Číny díky misii a rozšířil se zde v prvních staletích občanského letopočtu. Zpočátku byl považován za „barbarskou verzi“ taoismu.⁵⁹ Stal se však populárním náboženstvím již za dynastie Chan (206 př. o. l. – 220 o. l.), postupně se úplně asimiloval do čínské společnosti a vytvořil komplexní mravní základ, ve kterém byly obsaženy všechny tři čínské nábožensko-filosofické tradice.⁶⁰

Čínské náboženství klade nesmírný důraz jak na rodinu, tak i úctu k předkům, jež se projevovala zejména pestrým kultem mrtvých, který fungoval na základě principu *do ut des* (v podstatě tudíž „něco za něco“).⁶¹ Přestože Konfucius v existenci duchů vůbec nevěřil a na zachování obětí trval pouze z principu⁶², podle lidové tradice představovaly duše předků hmatatelná božstva mající skutečný vliv na dění ve světě živých.⁶³

Další významnou čínskou ctností je *siao* – „úcta k rodičům“⁶⁴, která koresponduje s biblickým přikázáním „cti svého otce i matku“⁶⁵. V praxi se tento koncept projevoval jako naprostá oddanost rodině, včetně již mrtvých předků, a také se od něj odvozovaly

---

⁵⁷ ANDĚLOVÁ, Petra – HEROLDOVÁ, Helena. Konfucianismus. In *Základy asijských náboženství*, 2. díl. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 68. Relativně zbožná úcta, která je v chrámech prokazována Konfuciovi, je možná interpretovat jako výraz úcty k mimořádnému člověku.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 69.

⁵⁹ LIŠČÁK, Vladimír. Buddhismus ve východní a jihovýchodní Asii. In *Základy asijských náboženství*, 1. díl. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 220. Podle lidové tradice Lao-c' opustil Čínu na buvolovi, aby „barbarům“ na západě přinesl moudrost.

⁶⁰ LIŠČÁK, Vladimír. Buddhismus ve východní a jihovýchodní Asii. In *Základy asijských náboženství*, 1. díl. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 220.

⁶¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 37.

⁶² ANDĚLOVÁ, Petra – HEROLDOVÁ, Helena. Konfucianismus. In *Základy asijských náboženství*, 2. díl. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 69.

⁶³ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 40.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 39. Páteří konfuciánského pojetí etiky je pět základních mezilidských vztahů mezi (1) otcem a synem, (2) manželem a manželkou, (3) starším a mladším bratrem, (4) přítelem a přítelem, (5) panovníkem a poddaným.

⁶⁵ Viz Ex 20,12 a Dt 5,16.

další aspekty čínské etiky, například věrnost vládci, který pro své poddané představoval otce.⁶⁶

Neméně důležitým konfuciánským prvkem, který pronikl do všech struktur čínské společnosti, je přesvědčení o nezastupitelnosti humánnosti, v čínštině označované jako *žen*. Základem této ctnosti jsou mravní zásady „nečinit nikomu nic, co nechci, aby činil mně“ a „kdo chce pomáhat sám sobě, může tak činit jen tím, že pomáhá druhým“. Žen v sobě zahrnuje všechny obecně platné základní mravní kvality – poctivost, spravedlnost, upřímnost, vytrvalost, nezištnost a statečnost.⁶⁷

V čínštině neexistuje žádný specifický pojem označující náboženství jako takové: Číňané považovali své náboženské praktiky za neodlišitelný prvek běžného jednání a náboženská víra pro ně nebyla podstatná už jen proto, že existence božstev je identická s hmatatelnou existencí předků.⁶⁸ Židé, muslimové, křesťané a další minority žijící na území Číny se svou přítomností stali součástí klíčového prvku čínského náboženství: úcty k rodičům.⁶⁹

Čínská rodina byla striktně patrilineární, takže žena se po svatbě stávala součástí rodiny svého muže.⁷⁰ V typickém čínském domově se v hlavním či speciálním pokoji nacházel rodinný oltář, na kterém byly položeny tabulky se jmény zemřelých předků a vybavení pro provádění obětí: nádoba na kadidlo, tři malé pohárky na obětování vína, dva svícny, dvě vázy na květiny a další vybavení.⁷¹ V období větších svátků bylo mrtvým předkům předkládáno jídlo, které bylo později zkonsumováno členy rodiny.⁷² Rodiny shodného příjmení se často spojily a společně postavily rodový chrám, který sloužil jako

---

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství*, 2. díl. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 75.

⁶⁸ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 40.

⁶⁹ Ibid., s. 40.

⁷⁰ Ibid., s. 41. Tato praxe se prokázala být tak silnou, že máme doloženy i případy posmrtných svateb, kdy byla již mrtvá nezadaná žena provdána, aby došla svého klidu a mohla se stát součástí posmrtného kultu v rodině svého nového manžela.

⁷¹ Ibid., s. 41.

⁷² Ibid., s. 41-42.

místo uctívání významných předků. Nebyla zde uctívána žádná božstva, chrámy sloužily pouze mrtvým předkům, jak dokazují nalezené tabulky se jmény.⁷³

Konfucianismus, jakožto jedna z nejstarších státotvorných ideologií na světě, umožnil zformování pozoruhodného politického systému. Nejvyšší světskou i duchovní autoritu představoval v Číně panovník, který byl označován jako *tchien-c'* („syn Nebes“), což poukazovalo na jeho božský původ a naznačovalo přímé spojení s božskou entitou *Tchien* („Nebesa“), která představovala spojení všech členů panovnické rodiny.⁷⁴

2.2 Základní charakteristika čínského judaismu

O podobě čínského judaismu čerpají badatelé povědomí z informací zachovalých na čtyřech stélách, datovaných do let 1489, 1512, 1663 a 1679.⁷⁵ Přestože většina badatelů akceptuje informace v nich uvedené jako spolehlivé, Andrew H. Plaks vyjadřuje jisté pochybnosti ohledně záměru, kvůli kterému byly stély zapsány. Některá tvrzení Plaks pokládá za samoučelnou propagandu, která měla sloužit k nalezení zalíbení v očích čínských sousedů a autorit.⁷⁶ Svá tvrzení dokládá citací pasáže ze stély z roku 1489: *„Ačkoliv existují menší rozpory mezi konfuciánským a našim vlastním učením, ve svém ústředním bodě a zavedených praktikách jsou obě dvě výhradně zaměřeny na respekt vůči „Cestě Nebes“, která chová v úctě předky, oceňuje vztah panovníka a poddaného, poslušnost vůči rodičům, harmonii v rodinách, správnou sociální hierarchii a dobré společenství mezi přáteli: nic víc než těchto „pět hlavních vztahů“ lidstva.“*⁷⁷ Texty na nejranější dochované stéle dokonce naznačují, že učení Tóry je v plném souladu

⁷³ Ibid., s. 43.

⁷⁴ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 41–42.

⁷⁵ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 36.

⁷⁶ Ibid., s. 37.

⁷⁷ Ibid., s. 38. Although there are some minor discrepancies between Confucian doctrine and our own, in their main focus of ideas and established practices both are exclusively concerned with honoring the Way of Heaven, venerating ancestors, valuing the relations of ruler and subject, obedience to parents, harmony among friends: nothing more than the “five cardinal relations” of mankind.

s idejemi Konfucia.⁷⁸ Přesto jsou však informace v nich obsažené základním zdrojem pro rekonstrukci náboženských praktik čínských Židů, neboť žádné explicitní teologické spisy se nedochovaly.⁷⁹

William Charles White ve svém díle „Chinese Jews“ tvrdí, že vztyčení první stély představovalo v kontextu židovské komunity v Kchaj-fengu zlomový bod, konec lpění na židovských tradicích (nebo představách o jejich řádném dodržování) a počátek asimilace, jelikož vztyčování podobných vytesaných památníků na místě modlitby není typickým projevem judaismu.⁸⁰

Čínští Židé udržovali naprosto plnohodnotný náboženský a rituální život. Dodržovali jakousi formu kašrutu, světili šabat a všechny tradiční židovské svátky. Modlitby byly vedeny v hebrejštině, pravidelně bylo čteno z Tóry a Haftary a zpočátku byl studován Talmud. Je však jisté, že místní forma judaismu byla podstatně modifikována, což se neudálo prudkou změnou, ale přidáním klíčových elementů okolního kulturního prostředí, které však nebyly neslučitelné s židovskou tradicí.⁸¹

K tradičně židovským prvkům byl přidán koncept úcty k rodičům *siao*. Stéla nalezená v roce 1489 zdůrazňuje důležitost „dodržování zákona, uctívání Boha, uctívání předků a loajality k panovníkovi a rodičům“. ⁸² Zatímco první dva koncepty jsou původně židovské, druhé dva pocházejí z čínského kulturního prostředí, přestože úcta k rodičům je oběma tradicím blízká. Tento společný rys byl zcela jasně patrný na synagoze v Kchaj-fengu, kde se nacházely rodové chrámy a malé budovy k počtě praotců Izraele a dalších významných osobností. V židovských domácnostech se pak uchovávaly svatyně určené

---

⁷⁸ Ibid., s. 38.

⁷⁹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 95. Byly však napsány minimálně dvě knihy, které známe pouze z jejich titulů: *Zvraty Svatých písem* (autor: Zhao Yingcheng) a *Úvod k objasnění Zákona* (autor: Zhao Yingdou).

⁸⁰ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, 1966, s. 10-11.

⁸¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 79.

⁸² Ibid. s. 91.

předkům. Přestože by se mohlo zdát, že tento prvek zbožné úcty vůči předkům představoval nejflagrantnější projev podřízení normám majoritní kultury, Andrew H. Plack jej považuje spíše kreativní kulturní interakci.⁸³

Další původně čínský prvek přejali čínští Židé v souvislosti se státními zkouškami, které byly vyžadovány při vstupu do veřejné služby. Bylo nutné participovat na rituálech v čínském chrámu, což však pro židovské kandidáty nepředstavovalo problém, pravděpodobně protože na tabulkách nebyla vepsána jména božstev, nýbrž signifikantních historických osobností.⁸⁴

Židovská komunita v Kchaj-fengu byla mnoha západními Židy považována za úpadkovou především proto, že místní Židé velmi často uzavírali smíšené sňatky s čínskými ženami. Je však nutno poznamenat, že trvalo téměř 900 let, než se tento úpadek začal nějakým způsobem projevat.⁸⁵ Izraelská sinoložka Irene Eber dokonce tvrdí, že částečná asimilace Židů zabezpečila jejich přežití v čínském prostředí.⁸⁶

2.3 Sinifikace a teologie čínských Židů

Pokud vezmeme v úvahu vzájemné odlišnosti mezi formou judaismu, která se vyvíjela v oblastech s dominujícím křesťanstvím, a formou, která existovala pod nadvládou islámu, je zcela logické, že čínské prostředí zanechalo na místní židovské kultuře nesmazatelné a hluboko prostupující stopy. Irene Eber v této souvislosti hovoří o „sinifikaci“ místních Židů: *„Sinifikací míním postupné přijetí zvyklostí z čínského prostředí, které nevedlo k asimilaci a zániku, ale naopak k upevnění židovské identity mezi přinejmenším některými Židy. Transformace židovské identity se uskutečnila tak, že již*

---

⁸³ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 38.

⁸⁴ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 92.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 92-93.

⁸⁶ *Ibid.*, s. 93.

nebyla definována skrze izolaci od majority, a proto jim dovolila integrovat se do čínské společnosti. Sinifikace umožnila přežití Židů v čínském prostředí.⁸⁷ Badatel Jordan Paper jde ve své analýze problematiky sinifikace judaismu dále a srovnává ji s pozicí Židů v americké společnosti: „... američtí Židé se přizpůsobili náboženství (pro některé vědce kvazi-náboženství) amerikanismu. Tudiž hovoří anglicky, přinejmenším mimo svůj domov, nosí oblečení v americkém stylu (ačkoliv ti velmi ortodoxní přidají spodní prádlo s třásněmi) a oslavují svátky amerikanismu: Den díkuvzdání, Nový rok a Den nezávislosti. V jejich očích to ani není v rozporu s judaismem, ani to neubírá na jejich židovství.“⁸⁸

Ve své analýze fenoménu sinifikace Židů v Kchaj-fengu dochází výše zmíněná badatelka Irene Eber ke třem závěrům: (1) Od počátku židovského osídlení v Číně do poloviny 15. století byli kchaj-fengští Židé podporováni přetrvávajícími kontakty s dalšími židovskými komunitami vně a uvnitř Číny, (2) kontakty s komunitami mimo Čínu skončily pravděpodobně v polovině 15. století a se všemi ostatními židovskými komunitami v Číně počátkem 17. století, (3) v 18. století a později kchaj-fengští Židé sami sebe spatřovali jako náboženskou sektu na úrovni ostatních synkretických sekt, které byly v Čínské společnosti značně rozšířené.⁸⁹

Všechny naše spekulace o podobě čínského judaismu jsou založeny na výše zmíněných předpokladech. Signifikantní fenomény budou pojednány jednotlivě v následujících odstavcích.

---

⁸⁷ EBER, Irene. Kaifeng Jews: The Sinification of Identity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.2, s. 22. By sinification I mean the gradual adaptation of customs from the Chinese environment that led not to assimilation and disappearance but to the strengthening among at least some Jews of their Jewish identity. A transformation of Jewish identity took place that, rather than keeping them as strangers, allowed Jews to integrate into Chinese society. Sinification permitted their survival within the Chinese environment.

⁸⁸ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 79. ... American Jews have adapted to the religion (quasi-religion for some scholars) of Americanism. Thus they speak English, at least outside of the home, wear American-style clothing (although the very Orthodox will add an undergarment with fringes), and celebrate the festivals of Americanism: Thanksgiving, New Year's Day, and July 4th. In their eyes, this neither contradicts Judaism nor makes them less Jewish.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 22-23.

2.3.1 Monoteismus a pojetí Boha

Z teologického hlediska nebyl judaismus pro čínské myšlení ničím zvláštním či nepředstavitelným. Přestože v čínském lidovém náboženství existovala víra v přírodní duchy či bůžky (*šen*), vyšší vrstvy a vzdělanci, jejichž základní náboženské praktiky se vztahovaly k rodině a kultu předků, tuto zbožnost nepraktikovali a ve svých rodových chrámech neumísťovali žádné obrazy a sošky, pouze tabulky se jmény svých předků. Synagoga v Kchaj-fengu se v tomto ohledu od běžného čínského chrámu podstatně nelišila.⁹⁰

Stéla z roku 1512 striktně odmítá existenci Boží tělesnosti: „Protože pokud jej člověk přetvoří do fyzických tvarů nebo sleduje jeho obraz v hmatatelné formě ... to se rovná kacířství.“⁹¹ Tato představa zcela koresponduje s Maimonidovými Třinácti články víry. Jordan Paper se domnívá, že pro čínské Židy mohl být Bůh de facto totožný s entitou *Tao*⁹², která stojí v čínském myšlení na počátku veškeré existence. Stejně jako Bůh provádí dílo Stvoření, *Tao* se diferencuje na další principy.⁹³ Stéla z roku 1489 dokonce obhájí přesvědčení o neúmýslné spontaneitě fungování Nebes.⁹⁴ V této souvislosti nenahlíželi čínští Židé na Boha výlučně jako na příčinu toho, co se děje židovskému národu, ale jako na existenci samu o sobě, což mělo přirozeně vliv na jejich chápání teodiceje.⁹⁵

---

⁹⁰ Ibid., s. 110.

⁹¹ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 40. For if one fashions it into physical shapes, or traces its image in tangible form ... this is tantamount to heresy.

⁹² Termín „tao“ je v této práci uváděn s velkým písmenem na začátku, odkazuje-li k Božské entitě. V případě obecného užití se uvádí s malým písmenem. Stejná pravidla platí pro jeho český překlad.

⁹³ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 113. Během procesu stvoření se *Tao* diferencuje na další principy.

⁹⁴ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 41.

⁹⁵ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 120. Teodicea evropských Židů se vyvinula za vzájemného spolupůsobení perzekucí, masakrů a pogromů na jedné straně a představou Božího trestu na straně druhé. Přestože v Tanachu a Talmudu nacházíme reminiscence na existenci Božího trestu, tato představa se v Číně nemohla rozvinout, pokud chyběly reálné projevy násilí, které by tyto dvě ideje spojily dohromady.

Z popisů interiérů kchaj-fengské synagogy je patrné, že čínští Židé svého Boha označovali pomocí tetragramu, a také užívali další hebrejské varianty: *Adonaj* („Panovník“), *El* („Bůh“), *Elohim* („Bůh“), *Eljon* („Nejvyšší“), *Šadaj* („Všemohoucí“), *Avinu Malkejnu* („Otec náš, Král náš“), *Ha-Kadoš-Baruch-Hu* („Svatý, budiž požehnan“), a *Elohej Avraham, Elohej Jicchak ve-Elohej Jaakov* („Bůh Abraháma, Izáka a Jákoba“).⁹⁶ Tuto entitu chápali jednak jako své rodové božstvo, jednak ji ztotožňovali s čínskou představou jednotnosti celého kosmu.⁹⁷ Na zmíněné stéle z roku 1489 bylo k označení Boha užito dvou čínských slov: *Tao* („Cesta“) a *Tchien* („Nebesa“)⁹⁸. Irene Eber v této souvislosti tvrdí, že židovský Bůh a čínská Nebesa byli čínskými Židy považováni za totožnou entitu.⁹⁹

Termín *tao* je v kontextu myšlení čínských Židů dále na několika místech ztotožněn s Tórou.¹⁰⁰ Tento fakt se stává zajímavým, zejména pokud vezmeme v úvahu esenciální podstatu entity *tao* a citátu z biblické knihy Přísloví 8,22, který hovoří o Tóře: „*Hospodin mě vlastnil jako počátek své cesty, dříve než co konal odedávna.*“¹⁰¹ Použití termínu *tchien* se vztahuje k nejvyššímu, neantropomorfnímu božstvu, které Číňané uctívali a od kterého odvozovali legitimitu panovnické moci. Tato legitimita byla označována pojmem *tchien ming* („mandát nebes“). Nasvědčoval tomu i fakt, že každý vládce obdržel náboženský titul *tchien-c'* („syn nebes“).¹⁰²

Na stéle z roku 1489 se objevují následující dva termíny: *tchien-tao* („cesta nebes“) a *čeng-tchien* („nadpozemské nebe“). První z nich svědčí o židovské představě Boha jako

---

⁹⁶ Ibid, s. 96-97. Uvnitř synagogy se nacházela tabulka s vyznáním víry Šema Jisra'el v hebrejštině, kde byl použit tetragram.

⁹⁷ Ibid., s. 98.

⁹⁸ Termín „tchien“ je v této práci uváděn s velkým písmenem na začátku, odkazuje-li k Božské entitě. V případě obecného užití se uvádí s malým písmenem.

⁹⁹ EBER, Irene. Kaifeng Jews: The Sinification of Identity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.2, s. 32.

¹⁰⁰ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 42.

¹⁰¹ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČR, 1984, s. 526.

¹⁰² OVERMYER, Daniel L. *Náboženství Číny: Svět jako živý organismus*. 2. vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 34.

hybatele, zatímco druhý se vztahuje k centru svatosti, které je v i židovském myšlení umístěno nahoře. Existuje tedy přímá souvislost mezi hebrejským slovem *šamajim* („nebe“) a čínským slovem *tchien*, které označuje podobně jako hebrejské slovo jak nebe jako takové, tak místo, kam je soustředěna svatost.¹⁰³

Čínský termín *žu* („pán“) byl pravděpodobně užíván jako ekvivalent hebrejského označení Boha *Adonaj* („panovník“).¹⁰⁴ Dále se v záznamech objevuje i pojem *šang-ti* („svrchovaný vládce“).¹⁰⁵ Termín *šen*, kterým Číňané označovali nekosmická a nepřírodní božstva, se v čínském judaismu v souvislosti s Bohem vůbec nepoužíval, dokonce jím byly označovány modly.¹⁰⁶

Podle Jordana Papera chápali čínští Židé Boha nejen partikulárně, jako ochranné božstvo Židů, ale také univerzálně, jako esenci existence. Protože Bůh v jejich myšlení postrádal antropomorfní podobu, nebyly mu přisuzovány lidské emoce. Tato představa se nepochybně promítla také do úlohy, kterou pro čínské Židy hrála modlitba, o níž nicméně z dostupných materiálů nemáme žádné podstatné zmínky.¹⁰⁷ Etymologicky i teologicky je patrné, že představa čínských Židů o Bohu byla vysoce abstraktní a podle Jordana Papera je tedy možné, že jejich přesvědčení o účinnosti modlitby k Němu sláblo.¹⁰⁸ Je však pravděpodobné, že v průběhu času byla částečně nahrazena již zmíněným obětnickým kultem mrtvých a že se čínští Židé neobraceli se svými individuálními či kolektivními prosbami přímo na Boha, ale na své mrtvé předky či praotce.¹⁰⁹

---

¹⁰³ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 103.

¹⁰⁴ Ibid., s. 104. Čínský termín „žu“ označuje v konfuciánském prostředí vzdělance či učence.

¹⁰⁵ Ibid., s. 104. Stejný pojem se užíval k označení čínského císaře.

¹⁰⁶ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 106.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid., s. 121.

¹⁰⁹ Ibid.

2.3.2 Kosmogonie

Židovská i čínská tradice vnímá čas víceméně jako lineární, přestože judaismus mnohdy inklinuje ke spirálovitému pojetí.¹¹⁰ Zatímco v Tóře je akt Božího stvoření charakterizován jako dílo Boží, podle čínských mýtů se uskutečnilo prostřednictvím božského páru nebo pouze ženského božstva. V každém případě je to v čínském myšlení ženský prvek, který dává vzejít životu.¹¹¹

Dalším rozdílem je přístup k trvání stvoření, které judaismus vnímá jako časově ohraničený proces, čemuž oponuje čínské myšlení, ve kterém je stvoření pocíťováno jako kontinuální a spontánní proces, čínsky *c'-žan*.¹¹² Židovská představa kosmogonie je navíc založena na úmyslném stvoření *ex nihilo*, zatímco konfuciánské kosmologické myšlení nám poskytuje vynikající příklad učení o pre-existující látce.¹¹³ Neméně důležitý je vztah člověka k přírodě. Zatímco v judaismu je člověk vnímán jako její vládce, čínská tradice jej považuje za nedělitelnou součást přirozeného běhu světa.¹¹⁴

Stéla z roku 1498 nás informuje o čínském termínu *kchaj-tchien pchi-ti* (dosl. „otevření nebes a pokrytí země“), který čínští Židé užívali k označení stvoření nebes a země.¹¹⁵ Tento termín významově zcela nesouvisí s latinským termínem „genesis“ a odpovídá čínskému pohledu, podle kterého existence světa započala „otevřením“, kdy nebesa vystoupila a země sestoupila.¹¹⁶ V tomto ohledu je možné spatřit jistou reminiscenci na „oddělení horních a spodních vod“, které je popsáno v Bibli.¹¹⁷

---

¹¹⁰ Ibid., s. 106. Výjimkou je snad jen cyklická představa výměny dynastií na čínském trůně. Pro spirálovité pojetí času je typický např. individuální a společenský vývoj, který probíhá optimisticky, tj. směrem vzhůru.

¹¹¹ Ibid., s. 106

¹¹² Ibid., s. 106-107.

¹¹³ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 41.

¹¹⁴ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 107.

¹¹⁵ EBER, Irene. Kaifeng Jews: The Sinification of Identity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.2, s. 31.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Viz Gn 1,6-7. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČR, 1984, s. 17.

Z dvou biblických popisů stvoření muže a ženy dávali čínští Židé přednost prvnímu (Gn 1,27)¹¹⁸, ve kterém jsou muž a žena stvoření současně, neboť tento popis očividně koresponduje s čínskou představou diferenciací původního *tao* na duální princip *jing* a *jang*.¹¹⁹

Zajímavé je splynutí čínské mýtické postavy *Pchan-ku* a biblického Adama, o kterém se zmiňuje nápis na stéle z roku 1489. Andrew H. Plaks toto splynutí považuje za poněkud zavádějící vzhledem k faktu, že *Pchan-ku* je v čínské tradici chápán spíše jako zprostředkovatel stvoření než jako jeho produkt.¹²⁰ Stéla z roku 1489 se zmiňuje rovněž o Noemovi, v čínské transkripci Nü-wa, vytvářejícím spojení s čínským mýtem o potopě, v níž se ženská božská postava Nü-wa po velké potopě účastní „obnovy nebes“ (*pu tchian*).¹²¹

2.3.3 Abrahám a Mojžíš

Jelikož základem židovského porozumění lidské existence je zvláštní vztah mezi Bohem a židovským národem, nastolený mezi Abrahámem a Hospodinem, byla instituce této smlouvy esenciální pro židovské náboženství. Na stéle z roku 1489 však o této smlouvě nenacházíme žádnou zmínku. Počátek monoteismu je zde vysvětlen jako následek mentální činnosti Abraháma, který meditoval¹²² ohledně Nebes, což mu přineslo pochopení

---

¹¹⁸ Na rozdíl od popisu v Gn 2,18-25, který nás informuje o stvoření ženy z mužova žebra.

¹¹⁹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 109. Tento princip je z hlediska čínského myšlení polárním projevem nepolárního principu *tao*. Vlastnosti těchto duálních principů jsou si navzájem protikladné, ale každý z nich v sobě obsahuje zárodek toho druhého. Jejich chod zabezpečuje dynamiku vesmíru.

¹²⁰ PLAKS, Andrew H. *The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions*. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 39. *Pchan-ku* je v čínské tradici prvním živým tvorem, a také stvořitelem. Mytologie mu připisuje narození z vejce. Obvykle je zpodobňován jako chlupatý obří muž se dvěma růžky na hlavě. Stvoření započal oddělením *jing* a *jang*, a také nebes a země. V této souvislosti je zajímavá talmudická tradice ohledně gigantických rozměrů prvního člověka před jeho odpadnutím od Boha. Viz např. Sanhedrin 38b; Chagiga 12a. Úvahy ohledně Adama Kadmona, jak jej zná židovská mystika, považuji v daném kontextu za redundantní.

¹²¹ *Ibid.*, s. 40.

¹²² Viz Sefer Jecira 6,7. KAPLAN, Aryeh. *Sefer Jecira. Kniha stvoření v teorii a praxi*. Praha: Volvox Globator, 1998. s. 288.

konceptu *c'-žan*, spontánního stvoření a přeměny.¹²³ Tímto mystickým poznáním našel Abrahám přesvědčení o existenci Boha. Reminiscenci na tento fakt nalzáme i v čínské transkripci jména Abrahám, a to A-wu-luo-chan, kde slovo *wu* označuje „náhlé osvětlení“ a *luo-chan* je čínský ekvivalent sanskrtského termínu *arhat*, v théravádovém buddhismu označující osobu, která prožila nirvánu.¹²⁴ Na stéle z roku 1489 je Abrahám označován jako *c'-š'* („zakladatel“).¹²⁵

Abrahámovo učení se během času přeneslo na Mojžíše, který byl čínskými Židy oceňován jako osoba, v níž se snoubila laskavost (*žen*), spravedlnost (*i*), cesta (*tao*) a ctnost (*te*).¹²⁶ Čtyřicet dní se postil a meditoval na hoře Sinaj a skrze tuto mystickou cestu obdržel Tóru.¹²⁷ Irene Eber k popisu tohoto procesu tlumočí stélu z roku 1489, která naznačuje, že se Mojžíšova zbožnost dotkla srdce Nebes (*tchien-sin*).¹²⁸ Rozdíl v pojetí Abraháma a Mojžíše je naznačen v jejich tituluře: zatímco Abrahámovi náležel titul „zakladatel“ (*c'-š'*), Mojžíš byl označován jako „pán zákona“ (*š'-fa*).¹²⁹

2.3.4 Morálka

Čínské chápání morálky je od židovského poměrně vzdálené. Zatímco židovské myšlení se řídí konceptem konání Božích přikázání (*micvot*) a zdůrazňuje nutnost tříbení mezi dobrým a špatným, přičemž dobro je odměňováno a zlo trestáno, čínské myšlení považuje člověka za přirozeně dobrého. Čínská morálka je založena na formaci

---

¹²³ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 116-117. Jordan Paper v této souvislosti uvádí, že neexistence explicitní zmínky o smlouvě mezi Abrahámem a Hospodinem svědčí o představě povahy tohoto vztahu, který měl být v myšlení čínských Židů založen spíše na úctě k rodičům (*siao*), než na strachu z trestu.

¹²⁴ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 40.

¹²⁵ EBER, Irene. Kaifeng Jews: The Sinification of Identity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.2, s. 27.

¹²⁶ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 117.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 122. Meditace je v čínském prostředí chápána jako úplné pohlčení v *tao*. Stejným slovem čínští Židé označovali Boha. Proto je referenci o Mojžíšově meditaci možné chápat jako čínskou inspiraci.

¹²⁸ EBER, Irene. Kaifeng Jews: The Sinification of Identity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.2, s. 32.

¹²⁹ *Ibid.*, s. 31.

společenského řádu, ve kterém nadřizení ovlivňují podřízené. Pokud jsou dobré osoby na vrcholu společenského žebříčku, musí být zákonitě dobré i osoby na jeho nižších pozicích. V myšlení čínských Židů tedy pravděpodobně nebylo konání *micvot* motivováno strachem z trestu a touhou po odměně, ale ctí napodobit ideální lidské vzory.¹³⁰

V tradičním judaismu je naplnění Božího soudu uskutečňováno v období Vysokých svátků, kdy jsou dobří odměněni a zlí potrestáni. Jak již bylo naznačeno, čínská morálka se příliš nezakládala na strachu z případného trestu, ale na následování příkladu. Tento koncept se nazývá „náprava srdce“ a snoubí se s představou kontinuálního stvoření (*c'-žan*) a synovské úcty (*siao*). Vzniklý morální imperativ naznačuje, že konání dobra je návratem k přirozenému stavu. Je tedy pravděpodobné, že pro čínské Židy představovaly Vysoké svátky příležitost k sebereflexi a hledání cesty k přirozenému stavu věcí.¹³¹

2.3.5 Kult předků

Jak již bylo řečeno, čínský judaismu převzal z čínského myšlení koncept úcty k rodičům (*siao*). K čínské praktice uctívání předků se nevztahuje žádná formální doktrína ani ustanovená liturgie. O nutnosti prokazovat úctu předkům však svědčí již Konfucius: „*Dokud rodiče žijí, služ jim podle rituálů. Když zemřou, pohřbi je v souladu s rituály a učiň oběti podle rituálů.*“¹³²

Andrew H. Plack zastává názor, že uctívání předků, které praktikovali kchaj-fengští Židé, nebylo nutně naroubováno jako cizí prvek, neboť prokazování cti praotcům židovského národa¹³³ představovalo jeden ze základních prvků židovské liturgie. Stéla

---

¹³⁰ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 117. Za vzory byly v tomto směru považovány například Mojžíš, Abrahám, Izák a Jákob. O tomto chápání rovněž svědčí zprávy o synagoze v Kchaj-fengu, kde měly být umístěny svatyně pro praotce.

¹³¹ Ibid., s. 117-118.

¹³² KONFUCIUS. *Hovory*. Bratislava: CAD Press, 1994, s. 19.

¹³³ Jako praotci židovského národa jsou tradičně chápány Abrahám, Izák a Jákob.

z roku 1489 smysluplnost prokazování úcty předkům odůvodňuje následovně: „*Uctívát Nebesa bez prokazování pocty předkům není správnou cestou uctívání starců.*“¹³⁴

Zajímavý názor na prokazování úcty předkům v židovské tradici prezentuje Jordan Paper: „*Mělo by být na paměti, že připomínání rodinných zesnulých je v judaismu stěží novou praxí. V moderních západních synagogách se nacházejí pamětní desky se jmény a malými elektrickými světýlky, která jsou rozsvěcena na výročí úmrtí, a synové (a nyní čím dál tím více i dcery) vysloví zvláštní modlitbu za zemřelého během každodenní synagogální bohoslužby. Doma je při výročí smrti zapalováno celodenně hořící světlo na památku zemřelé osoby. Podobně všudypřítomné jsou v moderních čínských chrámech destičky se jmény a s malými elektrickými světly, která jsou užívána k naprosto stejnému účelu.*“¹³⁵

2.3.6 Tóra

Roli vzdělání v čínské tradici vyjadřuje Konfucius slovy: „*Jak příjemné je neustálé prohlubování poznání, úplné ponoření se do studia!*“¹³⁶ Pokud jde o postavení Tóry v prostředí čínské židovské komunity, je možné konstatovat, že úcta k ní korespondovala s čínským respektem ke starým textům. Andrew H. Plack tvrdí, že čínští Židé ztotožňovali Tóru a *Tao*. Svatost Tóry nepramenila jen z toho, že byla považována za slovo Boží, ale také z faktu, že tvořila jádro židovství od jeho samotných počátků a byla postupně předávána všemi generacemi. Vzhledem k tomu, že čínští Židé, spolu s Maimonidem (1135–1204) a Sa’adjou Ga’onem (882–942), nepovažovali Boha

---

¹³⁴ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 43. To revere Heaven without paying homage to the ancestors is not the proper way to worship the ancients.

¹³⁵ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 80. It should be kept in mind that memorializing the family dead is hardly new to the practice of Judaism. In modern Western synagogue, one finds name plaques of the dead on walls with small electric lights beside them, which are lighted on the anniversary day of the death, and sons (and now increasingly daughters) will say a special prayer for the dead during the daily synagogue service. In the home, a candle that lasts and entire day is lit on the anniversary of the death in memory of the dead person. Similarly, it is ubiquitous in modern Chinese temples to find name plaques with little electric lights that are used for exactly the same purpose.

¹³⁶ KONFUCIUS. *Hovory*. Bratislava: CAD Press, 1994, s. 19.

za antropomorfní bytost, byly i antropomorfismy v textu Tóry chápány jako symbolické a hodné výkladu.¹³⁷

2.3.7 Mesianismus a vzkříšení mrtvých

Mesianismus se v evropských židovských komunitách vyvíjel pod neustálou hrozbou perzekucí, restrikcí, pogromů a fyzické likvidace, a proto se velmi barvitě rozvinula idea Mesiáše, který všechny Židy přivede zpět do jejich země zaslíbené. V Číně, kde se Židé nenacházeli pod žádným nátlakem a byla jim přiznána stejná práva jako všem ostatním, se idea Mesiáše a návratu do země izraelské netěšila všeobecné popularitě a de facto došlo k jejímu zakrnění.¹³⁸

Pokud jde o postoje ke vzkříšení mrtvých, podle Jordana Papera čínští Židé chápali posmrtnou existenci jako duchovní záležitost a nevěřili ve fyzické vzkříšení. Posmrtný život pro ně byl záležitostí, která se uskutečňuje skrze vzpomínkové rituály a oběti.¹³⁹

2.4 Synagoga

V čínštině byla synagoga známá pod názvem *li-paj-s'* („místo klanění“).¹⁴⁰ Vzhledem k mnoha záplavám a požárům byla od 12. století dnes již neexistující synagoga v Kchaj-fengu mnohokrát rekonstruována. Popis její budovy z roku 1663 se nám dochoval díky již zmíněným zprávám jezuitských misionářů, které zachycují nejdůležitější deskripci její podoby a obsahují řadu informací ohledně komunitního a náboženského života místních Židů.¹⁴¹ Nancy Shatzman Steinhardt připomíná ještě další významný zdroj, díky

¹³⁷ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 123.

¹³⁸ Ibid., s. 128.

¹³⁹ Ibid. Čínští Židé svým mrtvým předkům přinášeli oběti z jídla a vína, na jejich památku zapalovali svíce a kadidlo.

¹⁴⁰ ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 29. V moderní čínštině znamená slovo *li-paj* „týden“, a proto v dnešní době bývá čínské označení synagogy interpretováno s reminiscencí na nejdůležitější setkání v synagoze o šabat.

¹⁴¹ SHATZMAN STEINHARDT, Nancy. The Synagogue at Kaifeng: Sino-Judaic Architecture of the Diaspora. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.1, s. 3. Synagogu detailně popsali misionáři Matteo Ricci a Nicolò Longobardi. Obrazově ji v 18. století zpodobnili jezuité Jean-Paul Gozani, Jean Domenge a Antoine Gaubil.

kterému dnes můžeme čerpat konkrétní představu o podobě synagogy v Kchaj-fengu, a to obsah již zmíněných stél.¹⁴²

Tvar synagogy připomínal obvyklý čínský chrám s nádvořími, pamětními oblouky, síněmi a bočními budovami.¹⁴³ Zatímco klasický čínský chrám obvykle směřoval k jihu, vchod synagogy se nacházel na východní straně a její nejsvětější místa, nazvaná *tchien-tchang* („dům nebes“), se nacházela na západě, takže při příslušných náboženských obřadech byli lidé otočeni směrem k Jeruzalému.¹⁴⁴

Na vstupní bráně, obklopené dvěma kamennými lvy, se nacházel nápis *čching-čen-s'* („chrám čistoty a pravdy“).¹⁴⁵ Ve středu prvního nádvoří stál vysoký oblouk nazvaný *pchaj-lou*, který byl postaven v roce 1678 k počtě jednoho z členů kchaj-fengské židovské rodiny Čao. Byl ozdoben čínskými nápisy hlásajícími zasvěcení místa „Stvořiteli a Ochránci veškerenstva“.¹⁴⁶ Také zde byla umístěna rituální lázeň, kde byly prováděny přípravné očisty před bohoslužbami. Na jižní straně se nacházelo rituální řeznictví.¹⁴⁷ Na druhém nádvoří pak byly situovány obytné prostory pro personál synagogy a přijímací pokoje pro hosty.¹⁴⁸

Poblíž vstupu na třetí nádvoří se v souladu s tradiční čínskou chrámovou architekturou po obou stranách nádvoří nacházely dvě památeční svatyně, které náležely dvěma nejvýznamnějším čínským židovským rodům 17. století, Čao a Li.¹⁴⁹ Na pravé straně nádvoří se nacházela místnost, kde byly pořádány přednášky a slyšení, a také

---

¹⁴² Ibid., s. 3.

¹⁴³ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 12.

¹⁴⁴ Ibid., s. 12.

¹⁴⁵ Ibid. s. 3.

¹⁴⁶ ADLER, Marcus N. *Chinese Jews*. In: *The Jewish Quarterly Review*. Pennsylvania, University of Pennsylvania Press, 1900, s. 25.

¹⁴⁷ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*, University of Toronto Press, 1966, s. 12.

¹⁴⁸ ADLER, Marcus N. *Chinese Jews*. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 25.

¹⁴⁹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 81. Rod Čao se pyšnil největším množstvím kvalifikovaných státních úředníků a z rodu Li pocházela většina kchaj-fengských rabinů za celou dobu existence komunity.

kuchyně. Na levé straně se pak nacházel obdobný přednáškový sál.¹⁵⁰ Celé nádvoří bylo rozděleno dlouhou alejí stromů. Uprostřed stála velká mosazná váza na květiny a mramorový lev na podstavci. Hned vedle severní stěny byl výklenek, ve kterém byly extrahovány nervy a šlachy zvířat určených ke konzumaci.¹⁵¹ V druhé části nádvoří byla dle čínského vzoru síň předků, která sloužila k jejich uctívání.¹⁵² Je nadmíru pravděpodobné, že čínští Židé rovněž převzali užívání speciálních tabulek se jmény předků, které sloužily k jejich rituálnímu připomínání.¹⁵³ Poblíž nacházela otevřená prostora, která byla využívána pro stavbu stánků v období svátku Sukot.¹⁵⁴

Podle popisu z roku 1722, který zanechal misionář Jean Domenge, byla hlavní síň obklopena dvěma dalšími. Jedna z nich je v jeho popisu nazvána „*Síň svatých praotců*“ a druhá „*Síň zakladatele náboženství – Abraháma*“. Další misionář Jean-Paul Gozani však hovoří pouze o jedné síni, zato však podává zevrubný popis jejího obsahu, který tvořilo množství nádob s kadidlem. Byly určeny pro Abraháma, Izáka, Jákoba a jeho dvanáct dětí, Mojžíše, Árona, Jozueho, Ezdráše a několik dalších význačných osobností.¹⁵⁵ Podle Jordana Papera je možné, že jedna ze síní byla skutečně určena praotcům a druhá význačným osobnostem z řad kchaj-fengské komunity, protože Gozani ve svém popisu zmiňuje „*Síň předků*“.¹⁵⁶

Hlavní síň kchaj-fengské synagogy byla přibližně 12 metrů široká a 18 metrů hluboká. Byla postavena na vyvýšené plošině a obklopena balustrádou. Síň měla dřevěný rám a byla podpořena množstvím pilířů. Ústřední chodba byla vymezena dvěma

---

¹⁵⁰ SHATZMAN STEINHARDT, Nancy. The Synagogue at Kaifeng: Sino-Judaic Architecture of the Diaspora. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.1, s. 8.

¹⁵¹ ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 25.

¹⁵² WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 12.

¹⁵³ *Ibid.*, s. 13.

¹⁵⁴ ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 28.

¹⁵⁵ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 81.

¹⁵⁶ *Ibid.*, s. 82.

centrálními sloupy a byla širší než boční chodby.¹⁵⁷ Za vstupem do hlavní síně byl přítomen stůl, na němž se nacházely předměty typické pro každý čínský chrám: nádoba na pálení kadidla, vázy na květiny, svícny a olejové lampy. V blízkosti pak stála nádoba s vodou na rituální omytí rukou.¹⁵⁸

V centru samotné synagogy se nacházelo tzv. Mojžíšovo křeslo, které svou funkcí pravděpodobně odpovídalo bímě¹⁵⁹ v aškenázských synagogách. Na vyšívaném polštáři zde měla ležet Tóra, když se z ní předčítalo.¹⁶⁰ O jiném způsobu využití Mojžíšova křesla hovoří Nancy Shatzman Steinhardt, která tlumočí svědectví jezuitského misionáře Jeana Domenge, podle něhož bylo křeslo využíváno jako místo k sezení pro vedoucího představitele obce, pravděpodobně rabína.¹⁶¹ Israel Renov pak hovoří o Mojžíšově křesle jako o „symbolu židovské právní autority udělené učitelům židovského práva“.¹⁶² Tento názor verifikuje rovněž vědecká práce zmíněné Nancy Shatzman Steinhardt, která svědčí o tom, že nad hlavou na křesle sedící autority bylo umístěno červené zastřešení ve tvaru deštníku. V asijském kontextu se podobného předmětu užívalo k zakrytí hlavy členů královské rodiny. Jeho užití může rovněž svědčit o tom, že rabín měl v Kchaj-fengské komunitě postavení soudce.¹⁶³

V období císařské Číny bylo nutné, aby byla v chrámu jakéhokoli náboženství umístěna tzv. *wan-suej* tabulka pro císaře, což platilo i pro synagogu v Kchaj-fengu, kde tato tabulka zaujímal významné místo před Mojžíšovým křeslem a obsahovala text

---

¹⁵⁷ SHATZMAN STEINHARDT, Nancy. *The Synagogue at Kaifeng: Sino-Judaic Architecture of the Diaspora*. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.1, s. 11-12.

¹⁵⁸ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 82.

¹⁵⁹ Bíma je vyvýšené místo v centru synagogy, kde je umístěn stůl, na který je pokládána Tóra při četbě. Je označována též jako „almemor“.

¹⁶⁰ ADLER, Marcus N. *Chinese Jews. The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 28. Bíma je vyvýšené místo v centru synagogy určené pro předčítání z Tóry.

¹⁶¹ SHATZMAN STEINHARDT, Nancy. *The Synagogue at Kaifeng: Sino-Judaic Architecture of the Diaspora*. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.1, s. 12.

¹⁶² *Ibid.*, s. 13. „... a symbol of Jewish legal authority conferred upon teachers of Jewish law.”

¹⁶³ *Ibid.*, s. 13-14.

„*tang tin chuang-ti wan-suej, wan-suej, wan-wan-suej*“ („at' současný císař žije navěky“).¹⁶⁴ Na velkém stole u dveří bylo umístěno pět svícňů, váza na kadidlo a tabulka zaznamenávající milosrdné činy císařů dynastie Ming, kteří přikázali pálení kadidla.¹⁶⁵

V hořejší kupoli byla umístěna slova *Šma Jisra'el* v hebrejštině¹⁶⁶, u kterých se nacházela dvě slova označující „slunce“ a „měsíc“.¹⁶⁷ Tyto dva symboly byly v asijském umění velice rozšířené. Božstva slunce a měsíce tvořila součást buddhistického panteonu a pod jmény Nikko a Gakko jsou zdokumentována již z období 8. století o. l. Tyto dva symboly dále tvořily součást chotanské tradice. Je pravděpodobné, že se postupem času staly součástí židovské symboliky a ztratily svůj původní význam.¹⁶⁸

Na západním konci budovy se na vyvýšeném místě nacházel tzv. *tchien-lang* („dům nebes“), do kterého mohl vstoupit pouze rabín. Zde bylo umístěno třináct svítek Tóry. Prostřednímu z nich byla prokazována největší úcta a zdá se, že zbývajících dvanáct byly jeho kopie.¹⁶⁹ Další zřetelným prvkem západní částí synagogy byly dvě tabulky, do kterých bylo zlatými písmeny vepsáno Desatero přikázání.¹⁷⁰

Rozvržení synagogy neobsahuje žádné zvláštní místo určené ženám, což by podle Jordana Papera mohlo naznačovat, že ženy do synagogy nedocházely a jejich náboženská aktivita se soustředila na domácnost.¹⁷¹

---

¹⁶⁴ WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, s. 13. Čínská fráze „*wan-suej*“ se překládá jako „deset tisíc let“ a byla užívána jako přání dlouhého života specificky pro čínského císaře.

¹⁶⁵ ADLER, Marcus N. *Chinese Jews. The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 28.

¹⁶⁶ *Ibid.* *Šma Jisrael Adonaj elohejnu, Adonaj echad.* („Slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jeden jest.“)

¹⁶⁷ SHATZMAN STEINHARDT, Nancy. *The Synagogue at Kaifeng: Sino-Judaic Architecture of the Diaspora*. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.1, s. 12.

¹⁶⁸ *Ibid.*, s. 12.

¹⁶⁹ ADLER, Marcus N. *Chinese Jews. The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 28.

¹⁷⁰ *Ibid.*, s. 29.

¹⁷¹ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 83.

2.5 Tradice a zvyky

Kchaj-fengští Židé se řídili židovským luni-solárním kalendářem, o čemž mimo jiné svědčí to, že dodržovali šabat, neboť tradiční čínský kalendář neuznává týdny. Z dochovaných záznamů je doložena praxe přípravy jídla den předem, rituální očista, četba ze svitků Tóry, a také tři modlitební časy, kantilace i tichá modlitba, včetně charakteristických úklon. Židé v Kchaj-fengu, podobně jako muslimové, sundávali před vstupem do synagogy boty. Užívali však modrou pokrývku hlavy a tím se odlišovali od čínských muslimů, kteří na hlavu umisťovali pokrývku bílé barvy.¹⁷²

Andrew H. Plaks se podivuje nad tím, že na koncept šabatu není v žádném z textů kchaj-fengských stél kladen patřičný důraz. Zmínky o šabatu jsou podle něj přinejmenším nejednoznačné.¹⁷³ Stéla z roku 1489 zmiňuje „čtyři dny slavené každý měsíc“¹⁷⁴. Rovněž užití čínského slova *čaj* k označení šabatu je zvláštní, neboť se jím v čínštině označuje půst. Andrew H. Plaks však v tomto kontextu poukazuje na odlišné sémantické pole tohoto slova, které čínština striktně neinterpretuje jako abstinenci, ale spíše jako meditaci.¹⁷⁵

Čínští Židé slavili všechny tradiční židovské svátky, přičemž v jezuitských zprávách jsou zmíněny specificky Pesach, Šavu'ot, Sukot, Simchat Tora, Tiš'a be-av, Purim, Chanuka, Roš ha-šana a Jom kipur. Dodržovali obřizku, bar micva, svatby a pohřby.¹⁷⁶

Přestože čínští Židé nepochybně slavili svátek Pesach a dokonce měli i svou vlastní pesachovou Hagadu, v dostupných materiálech nenacházíme téměř žádné zmínky o Exodu.¹⁷⁷ Podle badatele Jordana Patera může vysvětlení spočívat v prakticky

---

¹⁷² ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 30.

¹⁷³ PLAKS, Andrew H. The Confucianization of the Kaifeng Jews: Interpretations of the Kaifeng Stelae Inscriptions. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola I.A.3, s. 44.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1. vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, s. 83.

¹⁷⁷ Ibid., s. 118. Nejsou přítomné i zmínky o dobývání Kanaánu, zničení Prvního chrámu nebo babylonském zajetí.

neexistující perzekuci Židů v Číně a minimálním strachu a nedůvěře k okolnímu světu.¹⁷⁸ Po židovské komunitě v Kchaj-fengu se zachovaly dvě pesachové Hagady, které jsou dnes uloženy v knihovně Hebrew Union College v Cincinnati a označeny zkratkami HUC Ms 927 a HUC Ms 931.¹⁷⁹ Badatelé Fook-Kong Wong a Dalia Yasharpour se domnívají, že každá z nich byla sepsána jiným autorem a jejich unikátní vokalizace naznačuje, že nebyly importovány ze zahraničí.¹⁸⁰ Kurátor rukopisů Hebrew Union College z let 1968–1978 datuje první z nich (HUC Ms 927) do 17. století a druhou z nich (HUC Ms 931) do 18. století.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ WONG, Fook-Kong – YASHARPOUR, Dalia. *The Haggadah of Kaifeng Jews of China*. 1. vyd. Boston: Brill, 2011, s. 7.

¹⁸⁰ Ibid., s. 11.

¹⁸¹ Ibid.

3. Moderní dějiny a současnost

3.1 Čínské židovské komunity v 1. polovině 20. století

V období po vzniku Čínské republiky (1912) byla přítomnost Židů na jejím území podpořena masivní imigrací. Čínská vláda vydala četná prohlášení na podporu sionismu, jejichž příkladem je následující výňatek z dopisu Sunjatsena (1866–1925) N. E. B. Ezrovi (1883–1936), tajemníkovi Šanghajské sionistické asociace¹⁸²: *„Všichni ctitelé demokracie nemohou jinak, než podpořit hnutí za obnovu vašeho nádherného a historicky významného národa, který tolik přispěl světové civilizaci a který si po právu zaslouží ctihodné postavení v rodině národů.“*¹⁸³ Tři největší židovské komunity v Číně se v 1. polovině 20. století nacházely ve městech Charbin, Tchien-ťin a Šanghaj. Každá z těchto komunit se vyznačovala vlastními specifiky co do původu, rozvoje i úpadku.¹⁸⁴

Židovské osídlení v Šanghaji se dělí do tří skupin. První přistěhovalci, kteří přišli za obchodem těsně po první opiové válce (1840–1842), pocházeli z Bagdádu a Velké Británie. Ve velké míře se zabývali obchodem a v Šanghaji vybudovali synagogy, školy, a také nemocnici. Druhá vlna přistěhovalců začala po rusko-japonské válce (1904–1905) a na síle nabrala obzvláště po Říjnové revoluci v Rusku (1917). Již v roce 1907 byla oficiálně založena aškenázská komunita, která záhy rozvinula silné vztahy se světovým sionistickým hnutím. Třetí vlna, kterou tvořili uprchlíci před nacistickou perzekucí, začala postupně po roce 1933 a podstatně zesílila v letech 1938 a 1939. Podle jedné ze statistik se

---

¹⁸² Anglicky: „Shanghai Zionist Association“.

¹⁸³ XIN, Xu. Chinese policy towards Kaifeng Jews. *East Asia*, 2006 vol. 23, no. 2, s. 89. All lovers of democracy cannot help but support the movement to restore your wonderful and historic nation which has contributed so much to the civilizations of the world and which rightly deserves an honorable place in the family of nations.

¹⁸⁴ EBER, Irene. China. Modern Jewish Communities. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 646.

v srpnu 1939 v Šanghaji nacházelo 20 tisíc uprchlíků. V roce 1943 pro ně Japonci ustanovili speciální ghetto, kde bylo koncentrováno přibližně 16 tisíc lidí.¹⁸⁵

Počátky komunity v Charbinu sahají do období přelomu 19. a 20. století. Tito osadníci významně přispěli k ekonomickému rozvoji oblasti a vybudovali zde ropné rafinérie, obilné mlýny, pivovary a podíleli se na uhelném a dřevozpracujícím průmyslu. Významný příliv židovského osídlení se, stejně jako v případě Šanghaje, odehrál po Říjnové revoluci v Rusku (1917). Ve 20. letech se počet Židů v Charbinu pohyboval kolem 12 tisíc osob. Místní židovský náboženský a společenský život vzkvétal, nacházely se zde synagogy, knihovna, nemocnice, židovská střední škola a několik charitativních a sionistických organizací. Úpadek nastal v souvislosti s japonskou okupací Mandžuska v roce 1931 a celosvětovými ekonomickými problémy.¹⁸⁶

Co do počtu obyvatel zůstávala židovská komunita v Tchien-ťinu ve srovnání se dvěma předchozími nejmenší. Byla založena v roce 1904 hrstkou sibiřských a ruských Židů a koncem 30. let ji tvořilo přibližně 2000–2500 lidí, kteří se zabývali zejména exportem, především obchodem s kožešinou. Ustanovena byla židovská škola, nemocnice a klubovna. Byla pěstována silná pouta se sionistickým hnutím. V roce 1937 byla vybudována synagoga.¹⁸⁷

3.2 Druhá světová válka a sionismus

V roce 1937 Japonsko, které již od roku 1931 ovládalo území Mandžuska, zahájilo masivní expanzi do zbytku Číny. Koncem roku již okupovalo Tchien-ťin a Šanghaj. Množství židovských uprchlíků, kteří do Šanghaje přicházeli, odpovídalo faktu,

---

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ EBER, Irene. China. Modern Jewish Communities. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 647.

¹⁸⁷ Ibid.

že zhoršující se podmínky v Německu vyvolaly masivní vlnu emigrace Židů a v letech 1937–1939 imigraci do Šanghaje neomezovala žádná vstupní víza ani finanční záruky.¹⁸⁸

V roce 1937 byla vytvořena Židovská národní rada Dálného východu¹⁸⁹, jejímž účelem byla komunikace s japonskými autoritami o židovských zájmech. Na jejím zasedání generál Higuchi Kuhiro, velitel japonské vojenské mise v Mandžusku, deklaroval: „*Nejsme neinformováni o konfliktech mezi Židy a ostatními národy a o jejich důsledcích. ... Japonský lid nemá žádné rasové předsudky, vzhlíží k židovskému lidu s přátelstvím a stojí připraven spojit síly s Židy, stejně jako se všemi ostatními, v boji za mír a blahobyt lidstva a udržovat vzájemnou spolupráci a úzké ekonomické vztahy.*“¹⁹⁰ Jedním z hlavních přínosů tohoto zasedání bylo zabránění implementace nacistických antisemitských zákonů v Šanghaji v roce 1942, kde se nacházelo přibližně 20 tisíc uprchlíků z nacisty okupované Evropy.¹⁹¹

Ve stejné době v Číně významně zesílila činnost již existujících sionistických organizací, jelikož se k nim připojilo mnoho uprchlíků. Jednalo se zejména o mládežnické hnutí Bejtar, a také organizaci Kadima, která provozovala aktivity v ruském a anglickém jazyce a po roce 1937 byla rozšířena o německy mluvící pobočku. Na příliv německy hovořících Židů reagovalo i hnutí Bejtar, které rovněž založilo pobočku pro německy hovořící mládež. V roce 1939 pak německy hovořící Židé založili samostatné hnutí Theodor Herzl Allgemeine Zionist Organization (THAZO), které mělo po roce svého fungování více než dva tisíce členů.¹⁹²

---

¹⁸⁸ GUANG, Pan. Zionism and Zionist-Revisionism in Shanghai, 1937–1949. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola III.D.2, s. 269.

¹⁸⁹ BRESLER, Boris. Harbin's Jewish Community, 1898–1959: Politics, Prosperity, and Adversity. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola III.B.2, s. 210. Anglicky: “Far East Jewish National Council”.

¹⁹⁰ Ibid. We are not uninformed about the conflicts between the Jews and other nations and their results. ... Japanese people have no racial prejudice, look upon the Jewish people with friendship and stand ready to join forces with the Jews, as with all others, in the struggle for peace and well-being of humanity, and to maintain mutual cooperation and close economic ties.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid. V českém překladu: „Theodor Herzl – všeobecná sionistická organizace“.

V letech 1940–1941 přišlo do Šanghaje více než tisíc židovských uprchlíků z Polska. Tato skupina zahrnovala i rabínské autority a studenty, a také mnoho sionistických lídrů.¹⁹³ Vzájemná diferencovanost všech sionistických skupin přinesla názorovou diverzifikaci, která vyvrcholila rozpadem THAZO a vytvořením dvou nezávislých organizací s následujícími názvy: Sion sioni a Sionistická asociace.¹⁹⁴

Protože japonská politika neměla zájem na zavedení antisemitských opatření, německé autority soustavně přesvědčovaly Japonce, že židovská přítomnost představuje hrozbu pro jejich panství v Číně, a tlačily na ně, aby drastická protižidovská nařízení byla zavedena i v Šanghaji. Tento nátlak dokazuje i vydání pamfletu s názvem *Der Kampf zwischen Juda und Japan* („Zápas mezi Judou a Japonskem“), který pocházel z pera Alfreda Stosse, penzionovaného německého námořního velitele a antisemity.¹⁹⁵

Japonské autority nesouhlasily s německým plánem úplného vyhlazení Židů, přesto však v únoru 1943 vytvořily v Šanghaji zvláštní čtvrť pro uprchlíky bez státní příslušnosti zvanou Hongkou, která se později stala známá jako „šanghajské ghetto“. Během tří měsíců sem byla přesunuta většina uprchlíků z Evropy, kteří do Šanghaje dorazili po roce 1937. O alarmující situaci, která v ghettu vládla, hovoří ve svých pamětech česká židovská uprchlice Anna Votická: „*Žít v této části světa bylo opravdu nebezpečné. Přelidněnost, podvýživa, nedostatek hygieny, tropické nákazy, nemoci jako šanghajská horečka, úplavice, cholera, tyfus, tuberkulóza, vzteklina...*“¹⁹⁶

---

¹⁹³ GUANG, Pan. Zionism and Zionist-Revisionism in Shanghai, 1937–1949 . In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola III.D.2, s. 269-270. Jednalo se například o Zoracha Warhaftiga, pozdějšího izraelského ministra náboženství, a Leona Ilutoviče, budoucího ředitele „Zionist Organization of America“.

¹⁹⁴ Ibid., s. 270. Anglicky: „Zioni Zioni“, „Zionist Association“.

¹⁹⁵ ZHOU, Xun. *Chinese Perceptions of the “Jews” and Judaism. A History of the Youtai*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 2001, s. 143. Antisemitismus v Japonsku pojal formu zcela odlišnou od svého evropského protějšku. Japonci vytvořili tzv. „Plán fugu“, jehož cílem bylo zachránit evropské Židy, aby mohli být jejich mimořádné schopnosti využity v Japonsku. Motivací k tomuto plánu byla víra v neobyčejný vliv Židů v celém světě, která měla své kořeny v antisemitské propagandě. Svě jméno plán dostal podle jedovaté ryby fugu, která je však v Japonsku považována za kulinářskou lahůdku. V případě nesprávného zpracování je však její požití smrtelné.

¹⁹⁶ VOTICKÁ, Anna. *Zachráněna v šanghajském ghettu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství P3K, 2010, s. 57.

Navzdory výše popsaným krutým podmínkám mělo šanghajské ghetto, ve kterém fungovaly služby i instituce, velmi daleko ke koncentračním táborům v Evropě. Pokračovaly v něm aktivity sionistických spolků a následně došlo ke sjednocení sionistických skupin THAZO, Sion Sioni a Sionistické asociace, které vytvořily jedinou organizaci zvanou Sionistická organizace Šanghaje¹⁹⁷. Sionistické aktivity hrály významnou roli při organizaci sociálního, politického i kulturního života v ghettu. Jednalo se zejména o publikaci novin a časopisů a koordinaci činnosti s mezinárodním sionistickým hnutím. K rekreačním a sportovním aktivitám v režii šanghajských sionistických organizací patřila fyzická a vojenská cvičení, fotbal, basketbal, box, tenis, plavecké závody, tanec. Kulturní život byl obohacen koncerty komorní hudby a činoherními vystoupeními v jidiš.¹⁹⁸

3.3 Poválečný vývoj

Již po porážce Japonska započala postupná emigrace Židů z Číny.¹⁹⁹ Po převzetí moci v Číně komunisty v roce 1949 udržovala čínská vláda poměrně liberální politiku vůči židovské menšině. Judaismus byl schválen jako jedno z povolených náboženství a Židé se těšili velké míře tolerance. V období od poloviny 60. do konce 70. let nicméně následkem kontinuální emigrace Židů z důvodu kulturní revoluce praktikování judaismu v Číně upadalo.²⁰⁰

Ustanovení politiky „otevřených dveří“ koncem 70. let znamenalo obnovu židovského osídlení. V 80. letech imigrace Židů, kteří v Číně nacházeli uplatnění v oblasti

---

¹⁹⁷ Anglicky: „Sionist organisation Shanghai“.

¹⁹⁸ GUANG, Pan. Zionism and Zionist-Revisionism in Shanghai, 1937–1949. In *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives*. GOLDSTEIN, Jonathan. 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999. Kapitola III.D.2, s. 270-271.

¹⁹⁹ EBER, Irene. China. Modern Jewish Communities. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 647.

²⁰⁰ XIN, Xu. Chinese policy towards Kaifeng Jews. *East Asia*, 2006 vol. 23, no. 2, s. 91. Čínská kulturní revoluce, probíhající v 60. a 70. letech 20. století, byla pokusem vůdce čínské komunistické strany Mao Ce-tunga (1896–1976) o modernizaci čínské společnosti a ekonomiky. Místo toho však znamenala katastrofu pro čínské kulturní dědictví a ekonomiku a přivedla mnoho lidských obětí na životech.

obchodu, žurnalistiky, diplomacie nebo akademických studiích, pokračovala. V 90. letech se pak uskutečnila výrazná obnova židovského náboženského života.²⁰¹

3.4 Současná židovská komunita v Číně

Podle Avruma M. Ehrlicha v současné době žije v Číně přibližně 6000 – 7000 Židů, kteří jsou soustředěni zejména v Pekingu, Šanghaji, Kuan-tungu, Šan-tungu, Honkongu a na Tchaj-wanu.²⁰² Číselný odhad zahrnuje také přibližně 300 – 1000 potomků původních kchaj-fengských Židů. Většina Židů, kteří žijí v Číně v současnosti, nicméně původem pochází z Austrálie, Severní Ameriky, Evropy, Izraele, Ruska nebo Kavkazu. Stabilní komunita roste a mnoho Židů také jezdí do Číny za turistikou.²⁰³

Přestože čínská vláda formálně neuznává judaismus za legální náboženství, právo shromažďovat se v komunitách bylo Židům přiznáno za podmínky, že se takových setkání neúčastní nikdo čínské národnosti, což přináší problémy v případě smíšených manželství. Toto pravidlo koresponduje s obecným trendem čínské politiky zabráňovat proselytismu.²⁰⁴

Největší židovské hnutí v Číně v současnosti tvoří Chabad, který disponuje rabíny ve městech Šanghaj, Peking a Kanton, provozuje školky a školy, mikve a dodává košer stravu.²⁰⁵ Ačkoliv zahraničním duchovním není dovoleno vést náboženské obřady, rabínům hnutí Chabad se tohoto povolení dostalo.²⁰⁶ Reformní hnutí provozují kongregace, které jsou zaštitěny organizací World Union for Progressive Judaism (WUPJ) v Pekingu, Šanghaji a Honkongu.²⁰⁷

---

²⁰¹ Ibid.

²⁰² EHRlich, M. Avrum. Overview of the Jewish Presence in Contemporary China. In *The Jewish-Chinese Nexus: A meeting of civilizations*. EHRlich, M. Avrum. 1. vyd. Oxon: Routledge, 2008. Kapitola 1, s. 4.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Ibid., s. 5.

²⁰⁵ Ibid., s. 6.

²⁰⁶ XIN, Xu. Chinese policy towards Kaifeng Jews. *East Asia*, 2006 vol. 23, no. 2, s. 92.

²⁰⁷ *The World Union for Progressive Judaism | Worldwide Congregations | Australia, Asia and New Zealand*. [online]. c2014, poslední revize 23. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <<http://wupj.org/congregations/australia.asp>>.

Záležitost potomků Kchaj-fengských Židů je pro čínskou vládu poněkud problematická. Kchaj-feng je v dnešní době oblíbenou turistickou destinací pro mnoho Židů, včetně těch, jejichž předkové zde kdysi žili. Čínská vláda v této souvislosti podnikla mnoho kroků, aby zabezpečila konzervaci míst atraktivních pro židovský turismus. O současné situaci Židů v Kchaj-fengu bude detailněji pojednáno později.²⁰⁸

3.4.1 Peking

Avrum Ehrlich poukazuje na fakt, že mnoho pekingských Židů je zaměstnáno v diplomatických službách, dále jsou to obchodníci, manažeři, úředníci, konzultanti, inženýři, počítačová specialisté, učitelé angličtiny, právníci, akademičtí pracovníci a studenti.²⁰⁹

V roce 1988 byla v Pekingu založena reformní židovská komunita, která začala pořádat bohoslužby o šabatech a svátcích. Roku 2002 zde synagogu zřídilo i hnutí Chabad, které zde provozuje své centrum.²¹⁰

3.4.2 Šanghaj

Většina dnešních šanghajských Židů dorazila do města za účelem podnikání a práce v mezinárodních společnostech. Rovněž zde vyučují angličtinu a studují čínštinu, čínskou historii a kulturu nebo obchod. Ve městě se vytvořilo velice produktivní podhoubí pro rozkvět vztahu čínské a židovské kultury a umění.²¹¹

V Šanghaji se nachází zachovalá část židovského ghetta z období druhé světové války. V jedné z jeho synagog je i židovské muzeum. Náhrobní kameny z místního

---

²⁰⁸ EHRLICH, M. Avrum. Overview of the Jewish Presence in Contemporary China. In *The Jewish-Chinese Nexus: A meeting of civilizations*. EHRLICH, M. Avrum. 1. vyd. Oxon: Routledge, 2008. Kapitola 1, s. 7.

²⁰⁹ Ibid., s. 8.

²¹⁰ Ibid., s. 9.

²¹¹ Ibid., s. 10.

zničeného židovského hřbitova byly nalezeny mezi sutinami ve vesnicích a řekách. Mnoho z nich bylo restaurováno za přispění izraelského umělce a novináře Dvira bar Gala.²¹²

První moderní komunita sefardského typu byla v roce 1998 převzata hnutím Chabad, jehož nové komunitní centrum bylo otevřeno v moderní části města, zcela vně původního ghetta. Mnozí místní Židé, hlavně Izraelci, se nicméně neztotožňují s žádnou židovskou komunitou a setkávají se nezávisle.²¹³

3.4.3 Makao

Jakožto portugalská kolonie bylo Makao v minulosti významnou destinací portugalských Židů. Přibližně v letech 1790–1846 žila v Makau hrstka amerických židovských obchodníků.²¹⁴

Dnešní Makao postrádá organizovanou židovskou komunitu, avšak představuje významné centrum pro židovské investory.²¹⁵

3.4.4 Provincie Šan-tung

Hlavní město provincie Ťi-nan disponuje významným univerzitním centrem židovských studií, které bylo zřízeno v 90. letech 20. století. Ve městě se nachází židovská komunita skládající se z akademických pracovníků, turistů, účastníků konferencí a obchodníků. Značné množství Izraelců a amerických Židů se nachází také v přístavním městě Čching-tao.²¹⁶

---

²¹² Ibid.

²¹³ Ibid., s. 11.

²¹⁴ Ibid., s. 12.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Ibid., s. 13.

3.4.5 Hongkong

Současné odhady počtu židovských obyvatel Hongkongu se pohybují mezi třemi až pěti tisíci. První Židé na území Hongkongu dorazili počátkem 18. století z Iráku, přes Bombaj. Jejich počet stoupal pod vlivem silného ekonomického rozvoje až do 70. let 20. století, přičemž mezi imigranty se nacházelo velké množství obchodníků, bankéřů, právníků a akademických pracovníků.²¹⁷

V roce 1974 byl v Hongkongu zřízen izraelský konzulát. O 11 let později byla místní židovská komunita tvořena přibližně 600 lidmi ve 230 rodinách. Vysoké svátky byly slaveny ve čtyřech komunitách: aškenázské, sefardské, reformní a Chabadu. V roce 1997, kdy vypršel britský mandát nad Hongkongem, zaznamenalo město úbytek židovských rodin, které se obávaly o svou budoucnost a raději odešly. Jakmile však byla potvrzena jejich bezpečnost, počet židovských obyvatel města se opět navýšil.²¹⁸

Ve městě se nyní nachází pět židovských kongregací: moderně ortodoxní komunita Ohel Leah, Chabad, Shuva Jisrael, Kehillat Zion a kongregace United Jewish Congregation, která se pohybuje v mezích konzervativního a reformního judaismu. Dále ve městě působí početné židovské organizace a ješivy.²¹⁹

3.4.6 Tchaj-wan

Na ostrově Tchaj-wan se nachází přibližně 200–300 Židů žijících převážně ve městě Tchaj-pej. Židovská komunita na Tchaj-wanu zahrnuje americké, evropské a izraelské obchodníky, odborníky, studenty a učitele. Byla založena po druhé světové válce. Na přelomu 70. a 80. let 20. století se skládala z více než 50 rodin. Komunita je aktivní dodnes, disponuje vlastním rabínem a schází se při náboženských událostech.²²⁰

---

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid., s. 14

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid., s. 15.

3.5 Percepce Židů v Číně

Čínská terminologie užívaná pro označení židovské menšiny se v průběhu dějin mnohokrát změnila. Moderní čínské slovo s významem „Žid“, které se objevilo ve 30. letech 19. století v souvislosti s protestantským překladem Bible, zní *jou-tchaj* a užívá se v několika odlišných konotacích: 1) *jou-tchaj-t'iao* (židovské náboženství), 2) *jou-tchaj min-cu* (židovská národnost nebo etnikum), 3) *jou-tchaj žen* (židovský lid), 4) *jou-tchaj kuo* (židovský národ nebo stát), 5) *jou-tchaj wen-chua* (židovská kultura), 6) *jou-tchaj wen-ming* (židovská civilizace).²²¹ Čínskou percepci Židů v celé této šíři pojmů je možné postřehnout na následujícím memorandu za uznání judaismu jako oficiálního náboženství: *„Díky jedinečnosti dějin a kultury židovského lidu jsou nuance pojmu judaismus velmi široké. Jeho základní význam je „všichni Židé“, ale ve skutečnosti zahrnuje celou židovskou civilizaci. Tudiž židovské náboženství neznamená jen náboženskou víru Židů, ale také viditelnou formu kultury židovského lidu, a tak je tento pojem velmi často užíván k obecné indikaci židovské kultury nebo jádra židovské kultury. Podobně je tomu s termínem konfucianismus, který ve skutečnosti poukazuje na srdce čínské kultury. Navíc v průběhu velmi dlouhých dějin židovského národa bylo židovské myšlení, duch, náboženství a kultura úzce propojena a bylo by velmi těžké tyto aspekty oddělit.“*²²²

Podoba současného čínského vztahu k Židům a judaismu má své kořeny bezesporu hluboko v minulosti. Přestože množství Číňanů, kteří se měli možnost osobně setkat s Židy, je přirozeně velmi nízké, když vezmeme v úvahu čínskou populaci, dle svědectví

---

²²¹ WALD, Shalom Solomon. *China and the Jewish People. Old Civilizations in a New Era*. 1. vyd. Jerusalem: The Jewish People Policy Planning Institute, 2004, s. 59-60.

²²² *Ibid.*, s. 61. Because of the uniqueness of the history and culture of the Jewish people the nuances of the term Judaism are very broad. Its basic meaning is 'all Jews', but in fact it includes the whole of Jewish civilization. So the Jewish religion does not just mean the religious beliefs of the Jews, but also the visible shape of the culture of the Jewish people, and so it is frequently used to indicate generally Jewish culture or the kernel of Jewish culture. This is similar to the term Confucianism which in reality points to the heart of the Chinese culture. Further, in the course of a very long history, Jewish thought, spirit, religion, and culture — all aspects of the people were bound together and it would be very difficult to separate them.

Shaloma Salomona Walda základní představa o Židech v Číně existuje. Wald uvádí čtyři druhy těchto percepce: 1) bohatství, úspěch, síla a vojenské úspěchy, 2) přínos ke světové civilizaci, zejména v oblasti vědy, technologie a modernizace, 3) dlouhověkost, 4) perzekuce Židů v minulosti, zejména během holokaustu. Negativní stereotypy Židů a judaismu jsou podle něj naprostou raritou.²²³ Xun Zhou problematiku pohledu na Židy v čínském světě vidí mnohem komplexněji a mnohoznačněji: „ ... vnímání mýtických „Židů“ neexistuje jen na Západě, ale i v Číně, kde je ještě komplikovanější. ... Vykonstruováním „Židů“, ať už jako homogenní skupiny nebo modelového outsidera se všemi jak negativními, tak i všemi pozitivními kvalitami, kterých se různé sociální skupiny v Číně obávali nebo je oceňovali, byli Číňané jakožto homogenní „vnitřní uskupení“ schopni projektovat své vlastní úzkosti na outsiderech. V tomto ohledu nahlížení na „Židy“ odpovídá rozšířené obavě, stejně jako na potřebě poukazovat na něco „jiného“, což nacházíme v mnoha kulturách a společnostech.“²²⁴

3.6 Vliv židovské kultury v Číně

Číňané, kteří se zajímají o cizí kultury, jsou podle Encyclopaedia Judaica zaujati spíše „židovskou“ než „izraelskou“ kulturu a velice často mezi nimi nevidí žádný rozdíl. Od počátku 80. let bylo publikováno několik stovek článků a knih s tematikou židovské a izraelské kultury a historie.²²⁵

Koncem 80. let 20. století začala v Číně značně narůstat obliba židovských spisovatelů. Podle výzkumu Fu Xiaowei a Wang Yi se k nejpopulárnějším židovským

²²³ Ibid., s. 62.

²²⁴ ZHOU, Xun. China. China and the Jews. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 647. ... perceptions about the mythical „Jews“ exist not only in the West but also in China, where they are anything but simple. ... By constructing “the Jews“ as a homogenous group, or a constructive outsider, who embodies all the negative as well as positive qualities that were feared or desired by various social groups in China, the Chinese as a homogenous “in-group“, were able to project their own anxieties onto the outsiders. In this respect, representing “the Jews“ corresponds to a widespread fear of, as well as need for, an “other,“ which can be found in many cultures and societies.

²²⁵ WALD, Shalom Salomon. China. China and Israel. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 650.

spisovatelům v Číně řadí Franz Kafka (1883–1924), Isaac Bashevis Singer (1902–1991), Saul Bellow (1915–2005), Bernard Malamud (1914–1986), Philip Roth (1933), Šolom Alejchem (1859–1916), Isaak Babel (1894–1940), Cynthia Ozick (1928) a Šmu'el Josef Agnon (1888–1970).²²⁶ Mezi zmíněnými spisovateli je pravděpodobně nejvlivnější Franz Kafka, jehož nejznámějším dílem v Číně je pravděpodobně povídka Proměna, která našla obrovskou pozornost v očích čtenářů a ovlivňuje rovněž čínské moderní spisovatele.²²⁷

3.7 Židovská studia v Číně

Poměrně rozvinutá jsou v Číně židovská studia, která jsou se zaměřením na hebrejský jazyk, židovskou historii, holocaust a problematiku blízkého východu vyučována například na univerzitách v Pekingu, Nan-ťingu, Kchaj-fengu, Šanghaji a Ťi-nanu.²²⁸ Významnou roli hrají zejména židovská studia v Nan-ťingu, fungující pod anglickým názvem „China Judaic Studies Association“.²²⁹

V roce 1993 se Čína a Izrael dohodli na každoroční podpoře pro malou skupinu čínských studentů, kteří jsou vysíláni do Izraele. Tato dohoda byla roku 1995 doplněna podepsáním memoranda o vzájemné výměně vzdělání. Praktický dopad pak mělo o tři roky později ustanovení fondu, který umožnil stovce čínských badatelů studovat na Bar Ilanově univerzitě. V roce 2001 pak Telavivská univerzita podepsala dohodu o spolupráci s Akademií sociálních věd v Šanghaji.²³⁰

---

²²⁶ XIAOWEI, Fu – YI, Wang. The influence of Jewish Literature in China. In *The Jewish-Chinese Nexus: A meeting of civilizations*. EHRlich, M. Avrum. 1. vyd. Oxon: Routledge, 2008. Kapitola 10, s. 118.

²²⁷ Ibid., s. 122. Příkladem je povídka Zonga Pua „Kdo jsem?“, jejíž hlavní hrdina se promění v hada, a také vědecká publikace s anglickým názvem „Franz Kafka and China“, kterou sestavil Adrian Hsia.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ *China Judaic Studies Association*. [online]. c2012, poslední revize 15. 10. 2012 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <<http://www.oakton.edu/user/2/friend/chinajews.html>>.

²³⁰ WALD, Shalom Salomon. China. China and Israel. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 647., s. 650.

3.8 Diplomatické vztahy Číny a Státu Izrael

V roce 1920 vyjádřil první prezident Číny Sunjatsen (1866–1925) podporu sionistickému hnutí a ocenil židovský přínos „světové civilizaci“.²³¹ Tento politický trend je viditelný zejména na Sunjatsenově podpoře pro Balfourovu deklaraci (1917). Po Sunjatsenově smrti sympatie pokračovaly, i když se začaly objevovat první známky váhání, které vedly k tomu, že se v roce 1947 Čína zdržela hlasování Organizace spojených národů o rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát.²³²

Po nástupu komunismu a vytvoření Čínské lidové republiky nevedl čínský režim žádnou nepřátelskou kampaň zaměřenou proti judaismu a sionismu, zcela v kontrastu se Stalinovými antisemitskými kampaněmi v Sovětském svazu a jeho satelitech.²³³ Léta 1950–1992 se však nesla ve znamení politické izolace a jsou příznačně nazvána „ledovým obdobím“. Přesto však i v této době můžeme vysledovat vzájemná přátelská gesta. V roce 1950 Izrael uznal vznik Čínské lidové republiky. V letech 1951–1953, kdy se čínská armáda masivně účastnila války v Koreji, bylo dokonce nepřerušeno diplomatických vazeb na Čínu zdrojem napětí mezi Izraelem a Spojenými státy americkými. Relativně pozitivní vývoj vztahů, který v únoru 1955 vyvrcholil návštěvou izraelské delegace „obchodu a dobré vůle“ v Číně, byl v dubnu 1955 přerušeno navázáním vztahů mezi Čínou a Egyptem, a poté také Sýrií a dalšími státy. Jelikož Čína usilovala o zvýšení svého vlivu v arabských státech, přestala rozvíjet své diplomatické vazby s Izraelem a zařadila se do tábora jeho kritiků.²³⁴

Od suezské krize (1956) Čína udržovala konstantní linii kritiky Izraele, který byl v její rétorice označován za nástroj západního a amerického imperialismu. V roce 1965 Čína uznala Organizaci pro osvobození Palestiny a poskytla jí a rovněž dalším arabským

---

²³¹ Ibid., s. 647. Viz s. 43.

²³² Ibid., s. 648.

²³³ Ibid.

²³⁴ WALD, Shalom Salamon. China. China and Israel. In *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.). Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 648.

radikálním skupinám finanční a vojenskou podporu. Od svého přijetí do Organizace spojených národů v roce 1971 Čína systematicky zaujímalá protiizraelskou pozici. Situaci komplikoval i fakt, že Izrael v 60. a 70. letech exportoval zbraně na Tchaj-wan, byť k jeho oficiálnímu diplomatickému uznání ze strany Izraele nedošlo.²³⁵

V roce 1977 Stát Izrael odsouhlasil prodej vojenské technologie a vybavení Číně. Uskutečnění tohoto obchodu, který zdárně pokračoval i v 80. letech, reprezentuje zmírnění čínských postojů vůči Izraeli a začátek přehodnocení vzájemných vztahů. Ministři zahraničí obou zemí se setkali na shromáždění Organizace spojených národů v roce 1978 a vzájemné sblížení vyvrcholilo 24. ledna 1992, kdy ministři zahraničí Číny a Izraele v Pekingu podepsali oficiální prohlášení ustanovující formální diplomatické vztahy na velvyslanecké úrovni. Po tomto kroku Čínu v roce 1992 navštívil izraelský prezident Chaim Herzog (1918–1997), který byl o rok později následován předsedou vlády Jicchakem Rabinem (1922–1995). Izraelský konzulát v Šanghaji byl otevřen v roce 1994. V roce 1998 Čínu navštívil izraelský předseda vlády Benjamin Netanjahu (nar. 1949), následující rok také prezident Ezer Weizman (1924–2005). Z čínské strany byl Izrael v roce 1999 navštíven předsedou parlamentu Li Pengem (nar. 1928) a v roce 2000 pak konečně prezidentem Ťiang Ce-minem (nar. 1926). Nedlouho po této návštěvě byly diplomatické vztahy poškozeny, neboť Izrael byl Spojenými státy americkými donucen zrušit prodej osmi letadel značky Phalcon Číně. V následujících letech proto bylo nutné vzájemné vztahy obnovit a utužit. Proběhly další mezistátní návštěvy a Stát Izrael oznámil ochotu zaplatit 350 milionů dolarů jako odškodnění za zrušený obchod.²³⁶

Důležitost stability dobrých čínsko-židovských vztahů a židovského zájmu na udržení kontaktu s Čínou obhajuje Shalom Salomon Wald ve zprávě JPPI (The Jewish People Policy Institute) z roku 2004 následujícími argumenty: 1) rychle rostoucí závislost

---

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Ibid., s. 648-649.

Číny na ropě ze zemí Středního východu, 2) možné komplikace ve vztazích mezi majoritním čínským obyvatelstvem a čínskými muslimy, 3) role Židů ve vztahu mezi Čínou a Spojenými státy americkými, 4) důležitost vztahů mezi Státem Izrael a Čínou.²³⁷

3.9 Kchaj-fengští Židé v současnosti

O současném stavu Židů v Kchaj-fengu podává zprávu Beverly Friend, výkonná ředitelka „China Judaic Studies Association“: „*Navzdory nedostatku formálních náboženských obřadů, kchaj-fengští Židé sdílejí silný smysl pro etnickou identitu a chtějí o ní diskutovat a učit se od zahraničních Židů, kteří cestují do jejich města. Studium jejich dědictví je velice obtížným úkolem, neboť v čínštině bylo o Židech a judaismu publikováno velmi málo. ... Jejich pocit sounáležitosti je velmi reálný, jak je možné zpozorovat na faktu, že ve všech vládních dokumentech zapisují své děti jako „jou-tchaj“ (Žid) vedle místa, kde by mohli napsat „han“ (etnický Číňan).*“²³⁸ Tito potomci původního židovského obyvatelstva bojují za uznání své minority jako oficiální národnosti, přestože oficiální čínská politika sleduje rozhodnutí vlády z let 1953, 1980 a 2003, která prohlašují potomky původního židovského obyvatelstva za úplně asimilované.²³⁹

V souvislosti s úsilím kchaj-fengských Židů o sebeurčení je nutné zmínit aktivity Michaela Freunda, který založil organizaci zvanou „Shavei Israel“. Tato izraelská organizace, zabývající se hledáním ztracených židovských komunit a jednotlivců, definuje své úsilí následovně: „*Shavei Israel se snaží o podání pomocné ruky všem členům naší rozlehlé židovské rodiny a všem, kteří usilují o znovuoživení či znovuoživení svého*

²³⁷ Ibid., s. 8.

²³⁸ FRIEND, Beverly. *China Judaic Studies Association - Articles - Kaifeng*. [online]. c2006, poslední revize 17. 2. 2006 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.oakton.edu/user/2/friend/art_kai3.html>. In spite of a lack of formal religious ceremonies, the Kaifeng Jews do share a strong sense of ethnic identity and are eager to discuss this and learn from foreign Jews who travel to their city. Learning about their heritage has been a difficult task as very little about Jews and Judaism has been published in Chinese. ... Their sense of connection is very real, as can be seen in their listing their children as "Youtai" (Jewish) on all government documents next to a spot where they might have written "Han" (Ethnic Chinese).

²³⁹ WALD, Shalom Solomon. *China and the Jewish People. Old Civilizations in a New Era*. 1. vyd. Jerusalem: The Jewish People Policy Planning Institute, 2004, s. 77.

*spojení s lidem Izraele.*²⁴⁰ Na svých internetových stránkách odhaduje počet identifikovatelných potomků původních kchaj-fengských Židů mezi 500 – 1000 a definuje své aktivity do budoucna: 1) udržování kontaktu se členy komunity, 2) poskytování vzdělávacích materiálů, 3) podpora pro ty, kteří vykonají aliju.^{241 242} Vizí do budoucna je rovněž podpora Ja‘akova Wanga, jednoho z potomků kchaj-fengských Židů, při rabínských studiích v jedné z izraelských ješiv.²⁴³

---

²⁴⁰ *Our Goals* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <<http://www.shavei.org/about-us/our-goals/?lang=en>>. Nejznámější aktivitou organizace Shavei Israel je pravděpodobně práce s komunitou Bnej Menaše v Indii, ze které v roce 2013 vykonalo aliju přibližně 2 tisíce lidí. V centru zájmu Shavei Israel jsou dále potenciální „ztracení Židé“ ve Španělsku, Portugalsku, Brazílii, Rusku, Polsku, Itálii, Peru, Číně a dalších místech. Kvůli těmto intenzivním aktivitám, často zaměřeným na jedinou komunitu v daný okamžik, je organizace obviňována z proselytismu.

²⁴¹ *The Kaifeng Jews* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/?lang=en>.

²⁴² *Activities* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/activities-kaifeng_jews/?lang=en>.

²⁴³ BLUM, Brian – FREUND, Michael. *Articles* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 8. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/articles-kaifeng_jews/?lang=en>.

Závěr

Cílem této práce bylo prezentovat přítomnost Židů a judaismu na území Číny v historii a současnosti a představit toto téma v českém akademickém prostředí.

První část práce byla věnována dějinám původního židovského osídlení v Číně. Pozornost byla soustředěna na různé názory na jeho vznik. Historický přehled byl doplněn o problematiku křesťanské misie v Číně a jejího vlivu na naši informovanost o kchaj-fengské židovské komunitě.

Ještě před problematikou potenciální teologie rozvinuté čínskými Židy v průběhu staletí jsem se ve druhé části zabýval obecným uvedením několika specifických prvků čínského náboženství, které s mým předmětem výzkumu souvisejí. Závěr kapitoly byl věnován popisu původní kchaj-fengské synagogy a jeho analýze.

Třetí část byla zaměřena na dějiny novodobého židovského osídlení v Číně od začátku 20. století, a také na problematiku přítomnosti Židů v Číně v současnosti. Soustředil jsem se zejména na deskripci postavení hnutí Chabad, vliv židovské kultury v Číně a čínsko – izraelské diplomatické vztahy. V závěru jsem se zabýval situací kchaj-fengské židovské komunity, vnitřním i vnějším úsilím o její kontinuitu a čínskou pozicí k celé této kauze.

Snahou této práce bylo kromě uvedených akademických cílů ukázat a podnítit diskusi o tom, jestli existuje nějaká jediná „správná“ nebo „neporušená“ forma judaismu, která by měla legitimitu dominovat nad ostatními, což velice přiléhavě vyjadřuje historik Yosef H. Yerushalmi: *„Nepoužívám termínu „asimilace“ v negativním slova smyslu. Vždy jsem zdůrazňoval, že kreativní asimilace původně cizorodých vlivů často židovský lid*

*obohacovala. Kultura španělských Židů je jen nejznámějším, ale zdaleka ne jediným příkladem.*²⁴⁴

Tato práce v žádném případě nemohla postihnout všechny historické a fenomenologické aspekty problematiky Židů a judaismu v Číně. Jedná se o pouhý základní úvod do tématu, kterému zatím nebyla v českých akademických kruzích věnována téměř žádná pozornost. Zároveň jde o první krok k dalšímu výzkumu a případnému zúčastněnému pozorování.

---

²⁴⁴ YERUSHALMI, Yosef Hayim. *Zakhor. Jewish History and Jewish Memory*. 2. vyd. Seattle, London: University of Washington Press, 1982, s. 85. I do not use the term “assimilation“ in a negative sense. I have already stressed that the creative assimilation of initially foreign influences has often fructified the Jewish people. The culture of Spanish Jewry is the best known, but far from the only example of this.

Seznam literatury

1. Pramenná literatura

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. 1. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČSR, 1984. ISBN neuvedeno. Přeložily ekumenické komise pro Starý a Nový zákon.

GOLDWURM, H. (ed.) *The Schottenstein Talmud Bavli. Hebrew-English Edition. Tractate Sanhedrin.* Volume I. Ch. 1—5 (folios 2a—42a). New York: Artscroll Mesorah, 1993. ISBN 0-89906-741-7.

KAPLAN, Aryeh. *Sefer Jecira. Kniha stvoření v teorii a praxi.* Praha: Volvox Globator, 1998, 412 s. ISBN 80-7207-101-7. Přel. z angl. Jindřiška Švecová.

KONFUCIUS. *Hovory.* 2. vyd. Bratislava: CAD Press, 1994, 159 s. ISBN 80-853-4943-4. Přel. z angl. Zdeněk Haštaba.

PERLMANN, S. M. *The History of the Jews in China.* 1. vyd. London: R. Mazin, 1913, 95 s. ISBN neuvedeno.

SCHORR, Y. S., MALINOWITZ, Ch. (ed.) *The Schottenstein Talmud Bavli. Hebrew-English Edition. Tractate Chagigah.* Ch. 1—3 (folios 2a—27a). New York: Artscroll Mesorah, 1999. ISBN 1-57819-006-1.

VOTICKÁ, Anna. *Zachráněna v šanghajském ghettu.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství P3K, 2010, 124 s. ISBN 978-80-87186-11-4. Přel. z angl. Karel Esterík.

2. Sekundární literatura

ADLER, Marcus N. Chinese Jews. *The Jewish Quarterly Review*, 1900, vol. 13, no. 1, s. 18-41. DOI 10.2307/1450663

GOLDSTEIN, Jonathan (ed.). *The Jews of China. Volume One: Historical and comparative perspectives.* 1. vyd. New York: M. E. Sharpe, 1999, 308 s. ISBN 978-0-765-60103-2.

EHRlich, M. Avrum (ed.). *The Jewish-Chinese Nexus: A meeting of civilizations.* 1. vyd. Oxon: Routledge, 2008, 326 s. ISBN 978-0-203-89558-0.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka (ed.). *Základy asijských náboženství, 1. díl.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, 156 s. ISBN 80-246-0832-4.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka (ed.). *Základy asijských náboženství, 2. díl.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, 269 s. ISBN 80-246-0994-0.

OVERMYER, Daniel L. *Náboženství Číny: Svět jako živý organismus.* 2. vyd. Praha: Prostor, 1999, 184 s. ISBN 80-85190-98-2. Přel. z angl. Lena Andová.

PAPER, Jordan. *The Theology of the Chinese Jews, 1000–1850*. 1 vyd. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2012, 175 s. ISBN 978-1-55458-372-0.

WALD, Shalom Solomon. *China and the Jewish People. Old Civilizations in a New Era*. 1. vyd. Jerusalem: The Jewish People Policy Planning Institute, 2004, 120 s. ISBN 965-229-847-4.

WHITE, William Charles. *Chinese Jews: A Compilation of Matters Relating to the Jews of K'aifeng Fu*. 2. vyd. Toronto: University of Toronto Press, 1966, 625 s. ISBN neuvedeno.

WONG, Fook-Kong – YASHARPOUR, Dalia. *The Haggadah of Kaifeng Jews of China*. 1. vyd. Boston: Brill, 2011, 216 s. ISBN 978-90-04-20809-4.

XIN, Xu. Chinese policy towards Kaifeng Jews. *East Asia*, 2006 vol. 23, no. 2, s. 87-101. ISSN 1874-6284.

YERUSHALMI, Yosef Hayim. *Zachor. Jewish History and Jewish Memory*. 2. vyd. Seattle, London: University of Washington Press, 1982, 154 s. ISBN 978-0295975191.

ZHOU, Xun. *Chinese Perceptions of the "Jews" and Judaism. A History of the Youtai*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 2001, 202 s. ISBN 0-7007-1249-6.

3. Encyklopedie a slovníky

NEWMAN, J. – SIVAN, G. *Judaismus od A do Z: slovník pojmů a termínů*. Dotisk 1. vyd. Praha: Sefer, 2009, 285 s. ISBN 80-900895-3-4.

SKOLNIK, Fred – BERENBAUM, Michael (eds.) *Encyclopaedia Judaica. Volume 4*. 1. vyd. Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, 783 s. ISBN 978-0-02-865932-9.

TŘÍSKOVÁ, Hana (ed.). *Transkripce čínštiny. Díl II. - tabulky a návody*. Praha: Česko-čínská společnost, 1999, 133 s. ISBN 80-902515-1-X.

4. Internetové zdroje

Activities | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/activities-kaifeng_jews/?lang=en>.

BLUM, Brian – FREUND, Michael. *Articles* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 8. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/articles-kaifeng_jews/?lang=en>.

BLUM, Brian. *Shavei Israel opens new center in Kaifeng, China* | *Shavei.org*. [online]. c2014, poslední revize 11. 11. 2013 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z:

<http://www.shavei.org/communities/kaifeng_jews/articles-kaifeng_jews/shavei-israel-opens-new-center-in-kaifeng-china/?lang=en>.

FRIEND, Beverly. *China Judaic Studies Association - Articles - Kaifeng*. [online]. c2006, poslední revize 17. 2. 2006 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.oakton.edu/user/2/friend/art_kaif3.html>.

China Judaic Studies Association. [online]. c2012, poslední revize 15. 10. 2012 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <<http://www.oakton.edu/user/2/friend/chinajews.html>>.

China Judaic Studies Association - Articles - Kaifeng. [online]. c2006, poslední revize 17. 2. 2006 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.oakton.edu/user/2/friend/art_kaif3.html>.

Our Goals | Shavei.org. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <<http://www.shavei.org/about-us/our-goals/?lang=en>>.

The Kaifeng Jews | Shavei.org. [online]. c2014, poslední revize 21. 4. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.shavei.org/category/communities/kaifeng_jews/?lang=en>.

The World Union for Progressive Judaism | Worldwide Congregations | Australia, Asia and New Zealand. [online]. c2014, poslední revize 23. 4. 2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <<http://wupj.org/congregations/australia.asp>>.

Summary

Židé a judaismus v Číně

Jews and Judaism in China

David Maxa

The bachelor's thesis "Jews and Judaism in China" deals with the past and present of the Jewish community and Judaism in China. The work is divided into three parts.

The first part deals with the original Jewish settlements and focuses on the Jewish community in Kaifeng.

The second part discusses the theology of the Chinese Jews and attempts to determine the degree of syncretism. The chapter also includes a brief introduction to religious and philosophical systems in China.

The third part includes a brief overview of the history of Jewish presence in China in the 20th century and the description of the current situation. In this respect, the thesis focuses on China–Israel relations, Jewish studies in China, the attitudes of Chinese people towards Jewish and Israeli culture, and the contemporary situation of the Jews of Kaifeng.

The conclusion summarizes the aim of the thesis and its topics and it outlines potential challenges of further research.